

FRÖLICH RÓBERT FŐRABBI
Felelősség másokért
(Nicávim)

Mózes élete utolsó napján összegyűjti Izrael egész népét, aggokat és csecsemőket, törzsfőket és tisztartókat egyaránt. Megújítani készül a szövetséget a Mindenható és Izrael között. Nem azért, mert megváltoztak a feltételek, s nem is azért, mert az Örökkévaló megváltoztatta volna az addig történtek fényében az ígértét.

Mi is történt eddig, amiért a Teremtőnek oka lett volna felbontani a zsidó néppel kötött szövetséget? Alig hagyták el Egyiptomot, máris aranyborjút készítettek. A pusztaságban való vándorlás alatti csodás élmények dacára állandóan perlekedtek Mózesrel és Istennel, mindig újabb és újabb ürügyet találva, hogy visszavágyhassanak Egyiptomba. Az egymás iránti bizalom teljes hiánya, az állandó civakodás nem csupán megkeserítette az Ígéret Földjére vágók életét, de meg is gátolta őket abban, hogy elérjék céljukat.

A midrás elbeszéli, hogy Mózes amikor látja, hogy a nép elkeseredett az imént elhangzott Tóhéchá, a feddő és riasztóan profetikus beszéd miatt, megpróbálja vigasztalni őket. Így szól: Dacára mindennek, az eltévelyedéseknek, a vitáknak és „máchlajkéknak”, veszekedéseknek, „itt álltok a mai napon ti mindnyájan az Örökkévaló, a ti Istenetek előtt”.

A hangsúly egyetlen szón van. A megújított szövetség egyetlen szóban mondja el lényegét és erősíti meg az eddigieket: mindnyájan.

Mózes most egy új fogalmat vezet be Isten és Izrael örök szövetségébe: a felelősség fogalmát. Próbálja megtanítani őket egy később alappillírré vált fogalomra: Kol Jiszráél árevin ze báze, minden zsidónak felelősséggel kell viseltetnie testvérei iránt. Ha a vándorlás ideje alatt mindenki tekintettel lett volna a másokra, ha nem önös érdek vagy kisszerű félelem lett volna a lelkekben, akkor egész másképp alakult volna Izrael korai történelme.

Persze semmi sem volt másképp, minden úgy történt, ahogy az reánk hagyományozódott. A dor Micrájim, az egyiptomi nemzedék sorsa azonban örök tanulsággal szolgál.

A történelem viszontagságos esztendei, a Szentély pusztulása, a régmúlt és a közelmúlt eseményei mind megvilágították: egymásra vagyunk utalva. Hillél már kétezer éve feltette a szónoki kérdést. Im én áni li, mi li, uchseáni loácmi, má áni? Ha én nem vagyok magamért, ki van érettem? És ha csak magamért élek, akkor minek számítottam?

Mi és csak mi vagyunk magunkért. Senkire sem támaszkodhatunk, gondjainkat, bánatunkat csak magunk orvosoljuk, örömünk csupán számunkra öröm. Am a gond rögtön könnyebb, a bánatot sokkal jobban elviselhetővé teszi, ha tudjuk, nem vagyunk egyedül. Zsidó testvéreink azok, akik – átérzvéen mindazt, amit minden zsidó érez – segítenek vinni a terheket, s ami talán még fontosabb, képesek megsokszorozni az örömet.

A felelősség egyik olvasata ez. Van azonban egy másik oldala is az érmenek: a figyelő, óvó felelősség gyakorlása.

Mikor látjuk, hogy társunk útelágazás felé tart, mikor önmagát hozná kellemtelen helyzetbe, fel kell vállalnunk a felelősségünket: Hochiách tochiách ámiszechá, meg kell előzünk a bajt. Figyelmeztetünk kell, aggódó szeretettel, udvariasan, de határozottan. Rá kell bírunk a helyes út követésére; ha lehet, példát kell mutatnunk, hisz valási kötelességünk ez.

Egymás iránti felelősségünk, figyelmünk, nem lankadó segítőkészségünk találhat csak kegyet bőné Elokim váádám, Isten és embertársaink szemében.

SCHWEITZER JÓZSEF NY. ORSZ. FŐRABBI

Tárulkozzatok fel, kapuk, emelkedjétek, kapuszárnyak... (Zsolt. 24,7)

A Dohány zsinagóga 150 éves évfordulójára

Bizonyára ezekkel a zsoltszavakkal nyitották meg Jeruzsálem két Szentélyének kapuit.

Elgondolhatjuk, hogy ezek a zsoltszavak hangzottak el másfél évszázaddal ezelőtt, amikor a boldog építők, a meghatott gyülekezet megnyitotta a csodás, áhítatot parancsoló Dohány utcai zsinagóga kapuit, Ludwig Förster bécsi építész alkotását, s megpillantotta a falrészek és faldíszek Fessl Frigyes által készített ragyogó zsidó ornamentikájának pompázatát.

A bizánci és mór építészettörténeti hagyományokat tükröző zsinagóga díszítőelemei többek között a mágén Dávid és az ismeretes szentélybeli gyertyatartók a templom különböző részein. Minderről bővebb ismereteket szerezhet az olvasó Klein Rudolf tanulmányából, mely a Szalai Anna szerkesztésében megjelent Hágár országa című összefoglaló műben olvasható. E sorok írója nem vállalkozhat részletes monográfiára az alábbiakban. Megtették ezt mások

és másutt, minden részletre kiterjedő tanulmányaikban.

Ezek a sorok személyes emlékeket és érzelmeket próbálnak megszólaltatni, abból a korszakából a zsinagógnak, amikor az még bár egyre tornyosuló felhők alatt, de fénykorának utolsó esztendőit élhette, az átkos emlékü zsidótörvények korát, majd az 1944-es katasztrófa megpróbáltatásainak idejét, végül egy rövid időszakot az újjáépülés korában.

Mint mondtuk, tornyosuló felhők alatt, de az előljárói cilinderek még a régi jobb idők korszakára emlékeztettek, a zsinagóga rabbi-jai és kántorai pedig teljes nagyszerűségükben mutatták be a szív szolgálatát, énekben, szent zenében, és nem utolsósorban prédikációkban.

A frigyszekrény két oldalán helyezkedtek el a főrabbi, a rabbi, a főkántorok és a kántorok. Kortársaimmal és főleg szeminarista kollégáimmal együtt csodálattal hallgattuk Hevesi Simon prédiká-

cióit. Ünnepeles, számunkra talán kissé ódon hangzású, de nagyszerű stílusú beszédek voltak ezek Izrael tanításairól, bölcséleti mélységekből a prófétai hit magasságaiba emelték a lelkünket mind a tartalom, mind az előadasmód lenyűgöző voltával. Fischer Gyula főrabbit a rendületlen etikai magatartás követelése, a zsidó etika mindennapjainkba történő átültetésének igénylése sok prédikációban foglalkoztatta. Szigorú és meg nem alkuvó, talán ridegnek tűnő egyéniség volt, de mögötte az Izrael szerető szív, a feltámadó Szentföldért lelkesülő zsidó történeti felismerés világossága izzott. Nehéz időkben is a feladatok elaludhatatlan kötelességeinek teljesítésére, a zsidó sors minden megnyilvánulásának tudatos vállalására adott erőt Groszmann Zsigmond prédikációja. Hozzánk, fiatalokhoz a legközelebb talán Hevesi Ferenc prédikációs stílusa állt. Az akkori napok modern irodalmi nyelvezte, az ősi tanításoknak a mai ember problémáinak karátmérélegére helyezése, azok megdönthetetlen igazságainak bizonyítása máig feledhetetlen élmény valamennyiünk számára. Akárcsak a rekedtes hangú szónoknak a hit lendületében izzóvá nemesedő hangja.

A zsidó istentisztelet kettőssége és mégis egysége az imádság és a tanítás harmóniájából ötvöződik.

A tanításról fentebb szólottunk. Az istentisztelet imádságos részét a kántori művészet olyan nagyszerű egyéniségei vezették, mint a basszbariton hangú Ábrahámsohn Manó és a zengő tenorú Lineczky Bernát főkántorok, megelevenítve a hagyományos zsidó imádságos dalmvilág és a modern liturgiai alkotások legszebb darabjait, mindig emelkedetten ünnepeles formában. Zengő éneküket orgonaszó és kórus kísérte. A tóraolvasást deklamálást és neginákat egyesítő módszerrel Lorber Izsák kántor végezte; Licht Izrael, a helyettes főkántor bármely nagyváros nagy zsinagójának ékessége lehetett volna.

1944 tragédiája a zsinagógát sem kerülte el.

A nyilas rémuralom átvétele hevében és sorok íróját sors társaival együtt egy alkonyi órán a kihalt Rákóczi úton nyitott rabomobilon szállították el a Mosonyi utcai toloncházból. A Dohány utcai templom előtt állottunk meg. Oda kellett bemennünk. Hatalmas tömeg volt már ott együtt, köztük barátok, ismerősök is. Máig emlékszem egy újpesti kedves lányismerősömmre, az azóta férjzett asszonyként elhunyt Neumann Ágira, akit egy Pest környéki gyárból vittek oda, de találkoztam Salgó főrabbiával és

feleségével, Richtmann professzorral és nejevel is a nagy tömegben. Nem tudtuk, mi lesz a további sorsunk. Végre csüörtök este a szentélyben nyilas karszalagos rendőrtisztek jelentek meg, s velük Stöckler Lajos, a Zsidó Tanács elnöke. Azon a helyen, ahol egykor a magyar Izrael rabbi-jai álltak, most – mint írtam – nyilas karszalagos tisztok osztogatták parancsikat, melyek szerint mindenki hazamehetett. Másnap azután a férfiakat a csillagos házakból munkatáborokba terelték...

A zsinagóga is megérte a felszabadulást. Első nagy eseménye maga is gyászos volt, mint valamennyi hívének élete, hiszen az öröm mellett a fel nem szabadultakra, az elpusztítottakra, a megöltekre kellett emlékeznünk. Az első nagy esemény – mint írtuk – gyászos volt: Groszmann főrabbi temetése. Csak gyertyák lobogtak a koporsó körül, villany még nem működött, s törött ablakokon át fújt be a szél. De a Pesten lévő rabbi, szeminaristák jelen voltak. A gyászbeszédet rabbitárs, Hevesi Ferenc főrabbi mondta, a rabbi képző hallgatói nevében emlékeztem szerint valaminő módon magam is abban a megtiszteltetésben részesültem, hogy hálaszavakat mondhattam a megboldogult koporsója felett.

Az egykor négy rabbiával büszkélkedő zsinagógában Hevesi Ferenc főrabbi és segítő társai, Katona József és Herskovits Fábán rabbi hatalmas feladatává lett a hitélet újjászervezése. Megtették, kiválóan. Utóbb Hevesi Ferenc Amerikába emigrált, a cioni eszme lángoló híve, Herskovits Fábán pedig alijázott. Immáron egyedül Katona József mint rabbi, majd mint főrabbi vezette a hitélet szolgálatát. Zsidó humánusmót, öntudatot hirdetett, a vallás számára nehéz időkben híven és bölcsen képviselte a tanításokat, Izrael eszmevilágát a magyar Izrael első szízekén.

A Dohány utcai zsinagóga fennállásának 100. évfordulóján az esemény megrázó nagyszerűsége egész valóját annyira igénybe vette, hogy ünnepi prédikációja után rosszullet fogta el, s nemsokára visszaadta lelkét Teremtőjének. A zsinagógában, a zsinagógáért élt, s ott érte a végzetes elhívás. A magyar zsidóság személyes tragédiájaként, megrendülten élte át halálát, és kegyelettel őrzi emlékét.

Szívből reméljük, hogy az elkövetkezendő évtizedek, évszázadok méltóak lesznek az elődökhöz.

A Dohány utcai zsinagóga templomkörzetének előljárósága, valamint vallási és világi vezetői úgy határoztak, hogy csodálatos templomuk felavatásának 150. évfordulóját méltóképpen fogják megünnepelni.

2009. szeptember 6-án, vasárnap, napra pontosan 150 év elteltével,

ünnepi körülmények között avatjuk újra Európa legnagyobb működő zsinagógáját. Szeretettel várunk mindenkit, hogy együtt ünnepelhesük e jeles napot!

Program:

16.00: az újonnan épült kiállítási tér és a zsinagóga történetét bemutató kiállítás ünnepélyes megnyitása

17.00: A Magyar Nemzeti Bank sajtótájékoztatója a születésnapját ünneplő zsinagóga tiszteletére készített emlékérem ünnepélyes bemutatása és hivatalos bevezetése alkalmából

18.00: 150 éves jubileumi avatóünnepség

Dr. Frölich Róbert
főrabbi

Kálmán Kálmán
elnök

Mártír-istentiszteletek 2009

Révkomárom

Mint minden évben, az idén is a révkomáromi temetőben emlékezünk meg a helyi és környékbeli hitestvéreink deportálásának évfordulójáról. *Paszternák Tamás* koordinátor üdvözölte a megjelenteket, köztük az Orosz Föderáció pozsonyi nagykövetségének másodtitkárát, *Schöner Alfréd* főrabbit, az ORZSE rektorát, *Eliezer Slomovits* rabbit, *Tóth Emil* főkántort, *Frantisek Alexandert*, a Szlovákiai Zsidó Hitközségek Központi Szövetségének elnökét, *Bastrnák Tibort*, Révkomárom polgármesterét, parlamenti képviselőt, *Hortai Éva* alpolgármestert, *Andruskó Imre* parlamenti képviselőt, a Selye János Gimnázium igazgatóját, a városi képviselő-testület tagjait, *Koncz Erik* képviselőt Komárom képviselő-jében, *Kerti Katalint*, a Komárom-Esztergom Megyei Önkormányzat képviselőjét, *Zemkó Margitot*, Ógyalla polgármesterét, *Tóth Imrét*, Tany község polgármesterét, *Számadó Emesét*, a Klapka György Múzeum igazgatóját, *Petrasovits Annát*, az Ács Városerő Társaság elnökét, *Jávor Mátyást*, a székesfehérvári hitközség elnökét, *Feldmár Tibort* és *Kornfeld Tibort*, a dunaszerdahelyi hitközség vezetőit, a tatai zsidó közösség megjelent tagjait, *Oláh Imrénét*, a komáromi református egyház presbiterét, a tatabányai Hit Gyülekezete küldöttségét.

A megemlékezésen Bastrnák Tibor polgármester mondta el gondolatait szlovákul és magyarul, őt a vészorkaszak túlélője, *Ladislav Urban* követte. Pasternák Antal, a KZSH elnöke a holokauszt után született generáció nevében emlékezett. A Tóth Emil főkántor által előadott zsoltsár után *Schöner Alfréd* főrabbi beszéde következett, aki jelképesen Haifáról, a tengerpartról származó kövekkel emlékezett a révkomáromi áldozatokra. A főkántor Kél malé ráchámim imája után közös kádiss zárta a temetői programot. Az előző évek hagyományait követve délben a hitközség és az önkormányzatok képviselői koszorút helyeztek el a Menház falán található emléktáblánál, majd a zsinagógában gyűjtöttak gyertyát az elhurcoltak emlékére.

Kaposvár

Június utolsó vasárnapján emlékezünk szeretteinkre: a haláltáborokba, kényszermunkára hurcolt somogyi és kaposvári zsidók ezreire.

A megemlékezést a templomkerti gettóemlékműnél *Róna László* hitközségi elnök nyitotta meg, a hősi halott első világháborús és a mártír-halált halt második világháborús áldozatokra emlékezve. Ünnepi beszédeben *Gelencsér Attila*, a Somogy Megyei Közgyűlés elnöke szólott arról, hogy a holokauszt megtörténtével az emberiség a bibliai Tízparancsolat alapját, a „Ne ölj!” parancsot sértette meg, aminek többé nem szabad megtörténnie.

Szita Károly polgármester a vasúti

emléktáblánál arról beszélt, hogy a soá olyan iszonyat, amelyet nem lehet az emberiség emlékezetéből kitörölni, mert nem felelhető.

A temetőben, az auschwitzi hamvakat tartó urna tövében *Suchman Tamás* országgyűlési képviselő kemény szavakkal ítélte el a holokauszt tagadását, a gyűlöletbeszédet, a kirekesztést és a tettesten is jelentkező megfélemlítést – melyeknek megfékezésére nincs törvény.

A gyászistentiszteletet vezetett *Schönberger András* főrabbi és a kántori teendőket ellátó *Klein Ervin* főkántor imádsága felekezetre való tekintet nélkül mindenkiért szolt, aki áldozatául esett a nácizmus szörnyűségeknek.

spitzer

Karcag

Először a zsinagógában, ezt követően a temetőben tartottak megemlékezést. A hat száz gyertya hagyományos meggyújtása után *Rosinger Oszkár* elnök történelmi ismertetést tartott a fasiszta korról, majd *Varga Mihály* országgyűlési képviselő mondta el együtt érző gondolatait.

Szilágyi Gábor kántor gyászéneke és zsoltsárkompozíciója után *Deutsch László* főrabbi mondott emlékbeszédet. A megemlékezés a közösen elmondott kádissal fejeződött be.

Kisújszállás

A volt zsinagóga (ma bolt) előtt felállított emléktáblánál *Deutsch László* főrabbi emlékezett a városkából elhurcolt és legyilkolt zsidó emberekre, a gyászimákat *Szilágyi Gábor* kántor énekelte. A temetői emlékfalnál, amely a Kisújszállásról behívott első világháborús hős zsidó katonáknak állít emléket, a gyászszertartást szintén *Deutsch László* főrabbi és *Szilágyi Gábor* kántor végezték.

Dél-Pest

Három helyszínen, a soroksári, a pesterzsébeti és a csepeli temetőben tartott mártír-istentiszteletet a körzet. Bár mindhárom kerület előljáróit meghívtuk erre az ünnepélyes alkalomra, Soroksáron csak a német kisebbség képviselője tisztelt meg bennünket jelenlétével.

Pesterzsébeten *Szabados Ákos* polgármester mondott beszédet, Csepelen *Horváth Gyula* alpolgármester emlékezett meg az elhunytakról, majd megható szavakkal szolt a mai vezetők felelősségéről a napjainkban kialakult helyzetrel kapcsolatban. A BZSH részéről jelen volt *Streit Sándor* elnök, az emlékbeszédeket körzetünk elnöke, *Kerényi András* és vallási vezetőnk, *Fináli Gábor* mondták. (Utóbbi látta el a kántori funkciót is.)

Sajnos Soroksáron évről évre kevesebben vesznek részt, de Erzsébeten és Csepelen szép számmal jönnek el, körzetünk tagjain kívül az elhunytak elszármazott hozzátartozói is.

Debrecen

A megemlékezésen *Derencsényi István* református lelkészi főjegyző osztotta meg a gyászolókkal gondolatait, szégyennek és fájdalomnak nevezve mindazt, ami akkor történt.

Halász János alpolgármester, országgyűlési képviselő szintén mélyszégyényes együttérzésének adott hangot, és feldolgozhatatlannak ítélte a történetet.

Weisz Györgyné szívszorító történetet mondott el az árván maradt zsidó gyermekekről. Ezek a gyerekek kolostorban vésték át a holokausztot, keresztény gyerekekkel együtt. A háború után azok a rabbik, akik tudták, hol lehetnek a zsidó gyerekek, felkeresték a kolostort, majd hosszas töprengés és a kolostor legmagasabb rangú vezetőjének engedélye után este, a gyerekek lefekvésükor megtalálták a módját, hogyan tudják meg, kik a zsidó gyerekek! Hat bűvös szó elmondása után az álomba merült kicsinyek anyjuk szavát válték hallani: Smá Jiszráel Hásém elochénu! Hásém echod!

Aser Ehrenfeld rabbi gondolatai következtek. Legfontosabbnak tartja azt a parancsot, hogy „Záchor” – emlékezz, ez a kötelességünk is.

Debrecenben a honfoglalás óta éltek zsidók. A Kápolnási utcai zsinagóga falán kőtábla emlékeztet 164 első világháborús hősre, akik: „Vérük hullásával váltottak meg egy szebb magyar jövőt.” Alig két évtized eltelte után jött a szomorú valóság, Hitler és csatlósi személyében... Az első világháború után létrejött weimari köztársaság szociáldemokrata kormánya két nagy hibát követett el: segítette kifejleszteni a fasiszmust és a rasszizmust, a náci eszmét zavartalan terjesztését! Az 1929-ben kitört gazdasági válság is lehetőséget adott szélsőséges hangok felmorajlásának, a kisebbségek elleni brutális támadásoknak.

Napjaink antiszemita, rasszista megnyilvánulásai kísértetiesen hasonlítanak az akkori gazdasági válság utáni állapotokra. Pedig azt gondoltuk és reméltük, mindezek elmúltak a második világháború után!

Kötelességünk emlékezni, mert aki a múltat nem ismeri el, annak nincs jövője!

A rabbi szavai után *Majoros László* nyugalmazott ezredes, a MEASZ Hajdú-Bihar megyei elnöke rózta le kegyeletét a munkaszolgálatosok sírjainál.

A kádiss *Somogyi László*, a DZSH alelnöke, holokauszt-túlélő vezetésével hangzott el. A zsoltsárokat és a Kél malé ráchámimot a debreceni gyászistentiszteleten évtizedek óta közreműködő *Tóth Emil* főkántor recitálta.

Az ünnepséget követően elhunyt hitestvéreink: *Réti József* és *Rézmovits József* sírköveátására került sor.

Emléküket kegyelettel megőriztük!

Zsidó Kultúra Európai Napja

Révkomárom

2009. szeptember 6., vasárnap

A révkomáromi hitközség 2000 óta minden évben egész napos rendezvénnyel ünnepli a Zsidó Kultúra Európai Napját. Az idei program központi témája a zsidó hagyomány, ennek jegyében állítottuk össze a műsort, melyre minden érdeklődőt szeretettel várunk.

Ennek keretében kerül sor a Zsidó Hitközségek és Közösségek III. Regionális Találkozójára, amelynek témája a regionalitás erősítése, az együttműködési lehetőségek, a közösségek jövője. Előadó: *Megyes Pál* rabbijelölt.

Az ezt követő kóser ebéd (előzetes jelentkezés szükséges) *Bina Stiefel* rebbecen ünnepek előtti ételkülönlegességei várják vendégeinket.

Ünnepváró gondolatokat *Zev Stiefel* póstyáni rabbi (chábád) mond az őszi nagyünnepek előtt.

A zsidó konyha rejtelseibe *Bodrogi (Fűszeres) Eszter* vezet be.

Mgr. *Jana Svantnerova* művészettörténész a Tóra díszítőelemeinek eredetéről és szimbolikájáról tart előadást.

Kehila-díjban részesül *Gabriela Mencerová*, a Szlovákiai Zsidó Hitközségek Központi Szövetsége Szociális és Egészségügyi Központja vezetője a holokauszt-túlélők érdekében kifejtett országos munkája elismeréseként; *Oláh János*, az ORZSE docense a révkomáromi hitközség ünnepi rendezvényeinek hitéleti vezetése és az egész régióra kiterjedő oktatói és nevelői munkája elismeréseként.

Kehila Haver-díjat kap *Ing. Frantisek Buda* tartoskeddi helytörténész a község zsidósága történetének felkutatása, könyv formájában való kiadása, a helyi zsidó közösség családfáinak összeállítása terén végzett önkéntes munkája elismeréseként; *Rudolf Kuklovsky*, a vágsellyei Maceva Polgári Társulás elnöke a helyi zsidó közösség múltjának kutatásáért, oktatási és kulturális tevékenységéért, a zsidótemető rendbetételének megszervezése elismeréseként; *L. Juhász Ilona*, a révkomáromi Fórum Kisebbségkutató Intézet etnológusa a régió zsidótemetőinek dokumentálása és kutatása, a Hitközségi Híradó könyvjárló rovatja vezetése terén végzett munkája elismeréseként; *Beró László és Blaskó József*, a Jókai Mór Gimnázium (Komárom) történelemtanárai a holokauszt oktatása, a vándorkiállítások fogadása terén végzett többéves, kiemelkedő munkájuk elismeréseként; *Ács Városerő Társaság – Petrasovits Anna* elnök az ácsi zsidó közösség múltjának példamutató felkutatásáért, a helyi holokauszt-emlékmű felállításának kezdeményezéséért.

A zsinagógában a *Fourtissimo* együttes ad koncertet.

Az esemény támogatói: Révkomárom városa, Nyitra Megye Önkormányzata, Joods Humanitair Fonds, Pincus Foundation, Balassi Bálint Intézet Magyar Nyelv Éve 2009 program, Mazsihisz, Szlovákiai Zsidó Hitközségek Központi Szövetsége, Ezra Alapítvány.

Helyszín: Menház – Zsidó Kulturális és Közösségi Központ, 94501 Komárom, Eötvösa 15, Slovakia, www.menhaz.sk, e-mail: kile@menhaj.sk. Tel./fax.: 00421-35-7731-224. A belépés díjtalan!

Amerikai pólósok Nagykőrösön ünnepelték csapattársuk bár micváját

E figyelemfelkeltő cím mögött izgalmas történet rejlik. A peszchot követő napokban, egy hosszú autótúrán megsörrent a rabbi telefonja (persze ki volt hangosítva!), s a vonal túlsó végén *Joseph Trenk* beszélt, aki elmesélte, hogy az 1960-as évek végén családjával először Prágába, majd Bécsbe szöktek, s azt követően Los Angelesben telepedtek le. A nagyszülői szeretettel, kötődést és ragaszkodást a zsidósághoz és Magyarországhoz ő is megkapta, ápolta, s továbbadta gyermekeinek. A beszélgetés során kiderült, hogy a három fiúgyermekkel büszkélkedő édesapa legkisebb gyermekénél, a 13. életévét betöltő *Gregnél* igényként fogalmazódott meg, hogy bár micváját Magyarországon tartsák meg.

A közösségben *Róna Tamás* rabbit ajánlották, akivel e telefonbeszélgetést követően több mint három hónapos komoly és pontos egyeztető munka folyt. Rónai Péter, a közösség tagja értékes segítséget nyújtott a jeles esemény megrendezéséhez.

Augusztus hónapban eljött a várva várt pillanat, Magyarországra érkezett a Trenk család, s az ifjú bár micváj számára csupa meglepetés volt e sábbát. A péntek esti családias istentisztelet – melyen a gyertyákat Greg édesanyja, *Dina* gyújtotta meg a virágba borult zsinagógában – mozgalmas, pezsgő hangulatú szombat követte.

Greg kimagasló eredményeket ért már el állami versenyeken a real tantárgyak területén, ám nemcsak szelleme, hanem fizikumja erősítésén is fáradozik: a Los Angeles-i hitközség vízilabdacsapatának megbecsült és kedvelt tagja. Csapattársai fantasztikus meglepetést szereztek számára, egytől egyig eljöttek Magyarországra, hogy ezen az eseményen együtt ünnepelhessenek Greggel.

Szombat délelőtt a lejnolás során a család minden férfi tagját felhívták a Tórához, nemcsak az édesapát, *Josephet* és a fiútestvéreket, *Robertet* és *Alexandert*, hanem az édesanyját és az édesapát fivéreit, *Jeffet* és *Joe-t* is – ami azt mutatta, hogy valóban az egész család felkerekedett, s eljöttek hozzánk.

Greg számára a több hónapos készülődést a hibátlanul, hagyományos dallammal felolvasott prófétai szakasz, valamint az áldások éneklése koronázta meg.

Ezt követően a rabbi angolul köszöntötte a családot, megdicsérte a fiú szorgalmát, tehetségét, és szentírásai tanítást adott neki a samírról, arról a piciny lényről, amelyet az Örökkévaló azért teremtett, hogy a Szentély építése során semmilyen fémeszköz ne érjen a Bét Hamikdás köveire, hanem ennek a lénynek a testével metsszék és alakítsák a sziklákat.

Amint anno a Szentély köveit faragták ezzel az apró lényvel, úgy lehet a megszerzett tudás segítségével építeni, másokat segíteni, magunk mellé emelni.

Hangsúlyozta, mennyire örül a nagykőrösi közösség annak, hogy a család egy újabb generációjának szívbe ültették el a magyarországi zsidóság szeretetét.

Ezt követően a jelenlévőket kiduson vendégelte meg a család és a közösség, ahol prof. dr. *Grósz Andor* kecskeméti elnök is köszöntötte az ifjú minjántagot.

(Gati)

Körzeti kitekintő

Salgótarján

Megszépült, a kor követelményeinek és a közösség, valamint a rendszeres kül- és belföldi látogatók igényeinek megfelelő belső környezet fogadja az imaházba, illetve a temetőbe érkezőket a nógrádi megyeszékhelyen. A salgótarjáni hitközség felújította a tizenöt éve épült imaházat, a szertartási termet, a hozzá tartozó vizesblokkal együtt. Eredeti pompájában ragyog az 1905-ből származó falikút is. A temetőben lévő emlékházak ajtóit és a padokat is felújítottuk és lefestettük. Szintén teljes körűen megtörtént a gondnoki lakás felújítása, helyreállítottuk a vízvezetékot, új tűzhelyet szereztünk be. A felújítás a Mazsihisz járadékából és önerőből valósult meg. A gondnoki feladatokat augusztus 1-jétől új személy látja el, ennek kapcsolatban írásban is értesítettük a hitközség tagjait a temetőlátogatás új rendjéről. Eszerint a nyári látogatási rend a következő: hétfőtől péntekig 15 órától 18 óráig, vasárnap 10-től 13 óráig. Télen hétfőtől csütörtökig 14-től 16.30 óráig, illetve pénteken 14-től a szombat bejöveteléig látogatható a temető, amely vasárnap 10-től 13 óráig tart nyitva.

Tóth Klára, elnök

Hírek, események röviden

– **Nemzetközi keresőszolgálat.** A holokauszt alatt a koncentrációs táborokban elpusztult, illetve eltűnt hozzátartozók után az alábbi szervezetnél lehet érdeklődni német, angol és francia nyelven. Internationaler Suchdienst (ITS), Große Allee 5–9, 34454 Bad Arolsen, Bundesrepublik Deutschland. Telefon: +49 (0) 5691 629-0, fax: +49 (0) 5691 629-501, e-mail: its-arolsen.org

– **Mindazok figyelmébe,** akik a Nyíregyháza–Nagykálló egynapos buszos kirándulásra jelentkeztek: a találkozás 2009. szeptember 6-án, vasárnap reggel 7.45-kor (a busz 8 óraker pontosan elindul) a Hunyadi téri templomkörzet előtti területen lesz.

Külföldi kitekintő

• **Israel Meir Lau** tel-avivi főrabbi, a Jad Vasem Holokauszt Múzeum elnöke a közelmúltban látogatást tett Új-Zélandon. A főrabbi tiszteletére a Cionista Szövetség által Aucklandben rendezett találkozón mintegy háromszáz vettek részt. A zsidó szervezetek képviselői mellett a gyűlésen megjelent **Wayne Mapp** védelmi miniszter és más közéleti személyiségek. A főrabbi felkérte Mapot, hogy tolmácsolja az izraeliek köszönetét **John Key** miniszterelnöknek azért, mert több más állammal együtt bojkottálták az ENSZ által szervezett Durban II. konferenciát, amelyet egyes országok Izrael-ellenes fórummá próbáltak változtatni. **Rachel Corpus**, a Cionista Szövetség képviselője kijelentette, hogy „mi vagyunk a diaszpóra egyik legtovább közege, többségünk számára az életben csak egyszer adatik meg, hogy olyan neves zsidó személyiséggel találkozzunk Új-Zélandon, mint Lau főrabbi”.

Az első zsidók a 19. század elején érkeztek az országba, majd a nácik elől menekülve a 20. században sokan jöttek Európából. A közösség tagjainak száma elérte a hétezer főt. Hat zsinagóga, nappali iskolák és több közösségi központ található Új-Zélandon. A jobbközép irányzatú Nemzeti Párt elnöki tisztét is betöltő

John Key édesanyja a zsidóülődözések miatt hagyta el Ausztriát. Korábban már két zsidó származású kormányfője volt az országnak.

• **Miguel Ángel Moratinos** spanyol és **Nicolás Maduro** venezuelai külügyminiszterek felkeresték a caracasi Tiferet Israel zsinagógát, amelyet egy fegyveres csoport januárban megtámadott. A két politikust a Venezuelai Izraeliták Konföderációja (CAIV), valamint a Latin-Amerikai Zsidó Kongresszus (CJL) képviselői fogadták. **Jack Terpins**, a CJL elnöke kijelentette, hogy „Maduro látogatása hozzájárul a kormány és a zsidó közösség közötti párbeszédhez”. A zsinagóga megtekintése után a hitközség és a CJL vezetői megbeszélést folytattak a spanyol miniszterrel. Hangsúlyozták, hogy szeretnék fenntartani a madridi kormányval kialakult együttműködést. **Abraham Levy Benhimol**, a CAIV elnöke elmondta, hogy a közösség tagjainak mintegy fele a spanyol eredetű zsidó irányzathoz tartozik. Moratinos hangsúlyozta kormánya elkötelezettségét a közel-keleti béke megteremtésében és szolidaritásáról biztosította a megtámadott zsinagóga híveit.

• **Koichiro Matsuura**, az ENSZ oktatási, tudományos és kulturális szervezetének, az UNESCO-nak a főigazgatója bejelentette, hogy Anna

Frank naplóját, valamint harminchárom más dokumentumot felvettek „A világ emlékezete” listára, amire a Tanácsadó Bizottság tett javaslatot. A főigazgató hangsúlyozta, hogy a napló a legolvasottabb könyvek közé tartozik. Különleges értéket jelent, hogy egy fiatal leány szemszögéből mutatja be a náci megszállás borzalmait, a családját és barátait kétéves bujkálása alatt átél megpróbáltatásait. „A világ emlékezete” jelenleg 193, különböző országokból származó, egyetemes értékű kortörténelmi dokumentumot regisztrál.

• Korábban az állami levéltárban őrzött és a közelmúltban a hitközségeknek átadott 221 súlyosan megsérült törtekerestet égettek el az ukrain Zsitomir város zsidó temetőjében. A szent tekercsek elégetése előtt a közösség tagjai, a helyi hatóságok és a média képviselői részt vettek a zsinagóga épületében tartott szertartásban. A vallási vezetők szerint az újjáéledő közösségeknek szükségük lenne a különböző archívumokban található szent könyvekre, amelyeket kijavításuk után még fel lehetne használni. **Viktor Juscsenko** ukrán elnök 2007-ben rendelte el a zsidó kelyhek restaurálását és a közösségnek történő visszaszolgáltatását.

kovács

Van fogalmad?

CHÁD GÁDJÁ – (arameus) egy gödölye. Kedves népdal, a pészachi Hágádá (l. o.) végén jelenik meg. Konklúziója: a rossz elnyeri büntetését. Vannak, akik mély kabbalisztikus értelmet látnak benne.

CHÁLLÁ – (héber) tesztáldozat, amit a kohánitának adnak. Egyike a zsidó nők három legfontosabb micvájának (a másik kettő: Nidá [l. o.] és a péntek esti, illetve ünnepi gyertyagyújtás [l. o.]). Napjainkban a CH. micvája jelképes (mivel nincs kinek adni): ha az asszony otthon süt kenyeret vagy bárcsust (melynek héber neve szintén Ch.) vagy bármilyen süteményt, és a felhasznált lisztmennyiség több mint 1,6 kilogramm – akkor leves egy tojásonyi nagyságú tészta, elmondja rá az áldást, és a tészta elégeti. Szokás levélni Ch.-t – áldás nélkül –, már ha a liszt mennyisége meghaladja az 1230 grammot, vagy annál több. Az áldás szövege – „Löháfrisz chállá min háiszá” – a jobb imakönyvekben megtalálható.

CHÁLICA – (héber) a sógorházaságtól (lásd jibum) felmentő aktus. A Tóra szerint ha egy nő férfi gyermektelenül hal el, fivére köteles az özvegyt feleségül venni. Ha nem hajlandó – akkor jön a CH. aktuása, amely felmenti őt a kötelesség alól. Ma már a jibum (l. o.) nem szokásos (kivéve egyes száradói közösségeket), de a Ch. kötelessége máig is érvényben van.

CHAMÉC – (héber) kovászos, megerjedt. Jelentősége pészach (l. o.) nyolc napján van, amikor tilos Ch.-t fogyasztani, még kis mennyiségben sem lehet. Ugyancsak tilos, hogy egy zsidó ember tulajdonában legyen pészachkor Ch., olyan, ami nem lett „eladva” egy nem zsidónak.

Mi a CH? Minden, amiben liszt és víz keveredik (kenyér, zsemle, keksz, nápolyi, sör). Bármilyen más élelmiszer, ami nem felügyelet alatt készült, nincs rá megbízható hecsker (l. o.) – gyanítható, hogy Ch.-t tartalmaz. Nem számít Ch.-nak az az élelmiszer, „amit a kutya nem eszik meg”.

CHAMIN – (héber) lásd sólet.

CHÁNUKÁ – (héber) felavatás. Nyolcnapos téli ünnep annak tiszteletére, hogy az első Hasmóneusok legyőzték a görög megszállókat, és kisöprűzték a Szentélyből a megszállókat kiszolgáló hellénistákat. A megtisztított Szentélyben újra meggyújtották a menórát, és az egy napra elegendő tiszta olaj nyolc napig égett. A csoda emlékére gyújtunk máig is nyolc napon át gyertyákat – naponta eggyel többet –, mondunk Hállélt (l. o.), és illesztjük be imáinkba az ÁI Hániszim (a csodákra) betoldást.

CHANUKA-GELD – (jiddis) zsebpénz, amit a zsidó gyerekek kapnak Chanukára.

CHÁNUKIÁ – (héber) a chánukai menóra modern héber neve. Jiddisül: Menajre.

Naftali Kraus

Tehetsége már két éves korában felszínre bukkant.

– Sakter leszek, pajeszos sakter! – Így bősztetteapai nagyszüleit Kecskemét melletti tanyaükön, ha nem szeltek neki elég nagy szelet kakastejjel sültöt kenyeret. Ha viszont megkapta a csirkezsúvat a levestől, így kecsgettette a két öregget: – Huszár lesz, lovas huszár, csakóm lesz, kardom lesz, sujtásos mentém lesz.

Miskolcon csak visszajára kellett fordítani a dolgot.

– Bakakáplár leszek, és káromkodni fogok! – Így, ha nem volt elég nagy a krumplicukor. Ha viszont mézesbábost hozott az öreg kefekötömester, akkor megígérte, hogy talmudtudós lesz, csodarabbi.

– Semah Jiszroél! Semah! – Csókolgatta gondör szöke fejt a nagymama, és fagyaltért szalajtott valamelyik nagyunkát. Míg Kecskeméten kolbászt vacsoráztott, haguával, vörösborral, Miskolcon földbe ásták az ezüstkanalat, ha átment a szomszéd kislányhoz tejfeles túrot kanalazni.

Az ám! A lányok! Sohasem voltak fű barátai, csak lányokkal barátkozott, pedig játszani csak indiánsatát, adj király katonát és egyéb harcias játékokat szeretett.

Sok év múlva a kollégiumban is mindent elnéztek neki, még azt is, hogy nem volt kikeresztelkedve. Igaz, a mesélő paptanár maga sem tudott olyan szép történeteket, mint amelyeket ő talált ki és mondott el a délután csendes óráiban. Ebbe az egyházi intézménybe csak gazdag szülők gyermekei juthattak be, és még a legjobb történelmi nevet viselő tanulóknak is kellett, hogy legyen egy megyes püspök vagy államtitkár protektora. Csak a rend templomait, intézményeit bőkezűen támogató, befolyásos szülők kilincselését respektálták.

Neki az akkoriban polgári vagyont jelentő staffirngot maga az intézet állította ki. Ők vették meg a tanszereket, sőt zsebpénzt is folyósítottak. Míg a többi bennlakó neves gimnáziumok, főiskolák eminens tanulóik voltak, ő egy középszerű polgári iskola padjaiban bukdácsolta át az osztályokat, a tanárok nagyfokú elnézésével. Már harmadikos volt, de a négy alapműveletet alig bírta elvégezni, négyzetgyökvonás, köbre emelés, tizedes törtek mint távoli galaxisok csillagközi felméréséről távolláságban gomolyogtak tőle, érthetetlenül, felfoghatatlanul. Am Petőfi összes költeményeit hibátlan dialektikával tudta memorizálni, az iskolai ünnepeken közhelyként szavalt Szózat az ő szájából olyan megrendítően hatott, hogy az első sorokban elsírták magukat a szülők. Anyanyelvén úgy beszélt, mint előtte a kiválasztottak közül is csak kevesen, de hogy mi is az ikes ige, azon percekig kellett gondolkodnia. Szent László csodateteit, a muhi csatát, Budavár visszavételét úgy tudta elmondani, hogy az óraadó történelmetanár megleledkezett a feleltetésről, és a tanulókat a csengetés után is pissenéstelen csendben benmaradtak az osztályban.

Hiszen tehetett! Könnyen tehetett! Ott volt ő maga is mindenütt! Ott állott IV. Bélával a tatár nyilak süvítő fellegeiben, megmászta Budavár falait Petneházy hajduával, együtt vívott Dobó szoknyás vitézeivel az egri bástyákon. Azonkívül hányszor, de hányszor menekült meg egy szál maga hajópalóba vagy letört árborúdba kapaszkodva, hányszor süvöltött el füle mellett a szívének irányzott

nyílvevő vagy golyó, hiszen csak egy évben is háromszázhatvanöt éjszaka van!

Tanítoi, pártfogói biztosak voltak benne, hogy egy új Jókai, Mikszáth vagy Petőfi nő fel a kezeik alatt, vagy amittől legjobban tartottak, egy új Ady Endre, József Attila. A kollégium azért vállalta a nevelését, hogy maguk mellé állítsák, ha már elpusztítani nem lehetett. Negyvenégy nyarán azért mégis kirakták, igaz, nem szívesen, csak muszájból kötöttek útílaput a talpa alá. A további jó kapcsolatok megtartása végett ebédelni, vacsorázni továbbra is bejárhatott a kollégiumba.

Első találkozója a mennyország küldöttjével – már térben, időben messze a biztos vacsorától, bédekeltől – a terézvárosi plébániatemplom előtt esett. Hiszen akivel álmaiban ilyen sok csoda történik, arra a valóságban is örködnek az égiek. Az első égi küldött az öreg Paula nővér volt, akinek negyedszázados rendfőnöknői jubileumára írott versével haldand megnyerte az emlékezetes önképzőköri nagydíjat, holott az egész költeményt az órák közötti tízperces szünetben vágta össze. Még szerencse, hogy Paula nővér mit sem tudott egy, a tárgyban egészen más stílusban fogalmazott költeményről, amelyet nem az önképzőkörben, hanem az iskolai illemhely hátsó traktusában olvasott fel, szintén átűtött sikerrel.

A földre szállt angyal a kukacos kelkáposztafőzelék mellé két fasírtot ígért, így hát érdesmesnek látszott elmenni vele az egynapos hittérítési kurzusra, amelyet a nővérek – dicséretükre legyen mondva – nem annyira keresztelési szándékkal végezték, mint inkább életmentés céljából tartottak. Persze a végső aktus, a kitérés a mesemondónak egyáltalán eszébe sem jutott, hiszen a papír mit sem ért, viszont az üldözőtekhez tartozni izgalmas élmény volt. Levente-egyruhában, a Szálasi-induló futyörésvé csörtetni a szimatoló üldözők orra előtt, cigarettát, tüzet kémni a nyilas pártszolgálatosoktól, német SS-katonáktól, melyen leszívni, arcukba fújni a füstöt, mintha tényleg dohányozna az ember. Van ennél izgalmasabb játék a világon?

Az egyik ilyen séta alkalmából egy razzia forgószelvébe sorodva találta magát. A Madách téren separték össze a gyanúsítottakat, az igazoltatásokkal nem lacafacáztak sokat. Az ítéleteket helyben végrehajtották.

De hát a mesemondó csak nem ijedt meg! Ugyan! Hát félhet valaki, aki sokkalta melegebb helyzetekben annyiszor állott elébe a biztos halálnak, ártatlan szüzek és nemes asszonyok becsületét védte? Aki annyit tigris és oroszlan sárga fényű szemébe nézett már bele a puskacsó irányzékán keresztül? Aki annyiszor állta skalpvadász indiánok, kincsehes kalózok, elvetemült banditák gonosz tekintetét a kínzóolóphöz kötözve is? Csak a löporfűst csípte a szeméit, azért hunyorgott, mikor az árpádsávós karszalaggal dekorált, barátságos vadember megragadta, hogy mint egy kölyökmacskát maga elé emelje a levegőbe. Az arcát nem is láthatta a közelségtől, csak a nőies kéz ujjvegeit bámulta, csodálkozva, hogy mennyi erő van ben-

nük. Nem került el a figyelmét, hogy a gondosan manikűrözött körmök szintelen lakkal vannak bevonva.

– Zsidókölökyök! Mit mászkálsz te errefelé? – Távolinak tűnt a hang, mintha egy messze faluban lélekharang kondult volna.

– Vitéz Hajnal Alajos vezérőrnagy úr személyi különcze vagyok! Itt a nyílt parancs – hangzott egy ugyanilyen távolinak tűnő felelet.

Meglepődve észlelte, hogy ő maga a beszélő. – Tee! Viccelődsz velem? – A papírfecni megszire repült. – Mi a vallásod, azt profázd!

– Római katolikus.

– Úgy! Uúúúúúúú! Akkor mondd el gyorsan a gyónási imádságot!

A csípős löporfűstön hirtelen átűtött a kelkát poszta szaga, maga előtt látta a két öklömmel fásírtot is. Milyen kár, hogy az egyiknek le volt égve az alja. Csodálatos emlékező ereje pedig szinte a szájába adta az egyszerű is csak fél fülle hallott szavakat: Gyónom a mindenható Istennek és Isten helyett nekem... A kéz megrándult, talán a bosszúságtól, hogy el kell engednie

biztosnak hitt zsákmányát, azután kilődította őt a sorból... az életbe.

Két év múlva az újságokban közölt felvételekről képtelen volt azonosítani a hírhedt Kun páttert, csak az akasztás napján álmódott kezeiről, hátrakötözve, kilakozott körmökkel.

Az új rendnek minden jóérzésű, idealista ember lelkes híve lett. Náluk buzgóbban csak a kompromittált gazemberek és a köpenyforgatók szolgálták, na meg a gerinctelen fejbőlintó Jánosok, és az a pár millió ember, aki azt nézi, melyik oldalán van a jobb. Érdekes módon éppen a mesemondó nem hitt feltétlenül a szép szövegeknek, és amikor a valóság egyenesen szembe fordult az ígérettel, hátat fordított nekik. Hallgatott, pedig a rendszer kinyúlt érte, szeretnék volna maguk mellé állítani a mesemondót.

Szürke napjait továbbra is csodálatos éjszakai enyhítették. Csak a szerelemben nem volt fantáziája. Arcok, nevek, tomporok kavargottak előtte kuszálódvá, mert a legszebb szerelmes éjszakán is vadászkalandokról, repülőutakról, tengerről, hajótörésekről álmódott. Így hát hajótörést szenvedett minden kalandja a nőikkel, és az ő lakatlan lelkére nem vetődött ki senki. A szerelemben a változatosság az abszolút nulla fok. Abban nem virágozik ki soha, semmi...

Közben csak úgy mellékesen belesodródott egy politikai körbe anélkül, hogy komolyan vette volna a dolgot. Annál komolyabban vették azok, akiket nem akart szolgálni. Itt volt az alkalom, hogy leszámoljon vele. Halálra akarták ítélni, de ő csak mosolygott (az ügyész szerint cinikusan): biztosan tudta, hogy nem fog meghalni.

De ezt is csak ő tudta egyedül. Szegény remült édesanyja lótt-t futott fűhöz-fához, de ez mit sem eszenyelt. Rendeteg remült édesanya futkosott gyermeke életéért abban az időben. Az égi ügyvitel most is egy lóképű vénkisasszonyt választott. Nem volt szebb vagy fiatalabb Paula nővérnél. A fel-

lebbviteli tárgyalás előtt ő hallgatta ki a mesemondót. Az adatfelvételnél felkapta a fejét, amikor az anyja nevé hallotta.

– Hol született a maga anyja? Miskolcon? – Igen, Miskolcon.

Másodfokon enyhítették az ítéletet, és nemsokára kiengedték a börtönből. Elvárták, hogy mesélni fog a jóságokról, emberségükről, amiért meghagyták az életet. Hát nem! Nem volt halás nekik! Most már egyenesen gyűlölte őket, hiszen annyi embert, annyi bajtársat öltek meg ártatlanul. Mindig, mindenkin, mindenütt mesélte, amit átél, látott, azt meg a véletlenek tulajdonította, hogy az ügyésznek egykor tanította az anyját, és hogy kedvence volt iskoláévei alatt.

Aztán amikor már nem is várta, nem is remélte, valósággá váltak a mesék, a legendák. Rákóczi kurucái, Kossuth honvédjei feltámadtak, felültek a háztetőkre, barikádok, pinceablakok mögül vívták a lehető legkevesebb halált. Forgatta ő is a gyertyát, az első perctől az utolsó lehetőségig, azután csikorgó fogakkal meghátrált, átszökött a határon. Nem a félelem üzte el, hiszen senki sem fél azoktól, akiket egyszer már legyőzve látott, csak hóhérvadásuk silány magyarázatától fordult fel a gyomra. Úgy érezte, hányingert kapna, ha még egyszer a kezükbe kerülne.

Új házjába nem a véletlen sodorta. Magyar nem lehetett többé, akkor pedig zsidó kellett, hogy legyen, mert ezen a kettőn kívül nem volt semmi más. Így került el a Nap Országába.

Itt éppen akkor értek véget a legendás pionír idők és vette kezdetét az egyéni történetek korszaka. A mesemondó most már szívesen mesélt volna, de senkinek nem volt ideje meghallgatni a történeteit. Egyébként is az a vad, tatár hangzású idióma, amit tudott, sértette az emberek fülét. Minthogy mindig is a tenger volt az álma, most beletemetkezett a tengerbe. Mikor mindenki más ingatlanokat, javakat, értékpapírokat gyűjtött, ő a tenger alatt üzte a halakat, gyűjtötte a szép színes, értéktelen kagylókat. Csoda azért itt is történt vele, megesett, hogy kincseket talált, de az arany úgy folyt ki az ujjai közül, mint a higany. Tözsédn bejegyzett papírok helyett megsárgult fényképek, levelek, emléktárgyak maradtak a kezében.

Aztán ahogy öregedett – a mesemondók felett száll, repül az idő –, úgy lettek egyre szárnyalóbbak, vakmerőbbek és persze irreálisabbak az álmai. Kivéve az utcára nem az elszalasztott kis otthont vágyta, hanem palotákról, luxushotelektől fejfedelmi lakosztályairól álmódott. Filléretlenül nem megtakarított kis pénzecskére áhított, hanem horribilis vagyonokra akart szert tenni. Míg fiatal éveiben elérhető kis nöcskéknél, szomszédasszonyoknál, gépirókiasszonyoknál próbálkozott, most örege, szegényen felkapott divák, fiatal, sikeres nők után vetette magát.

Nem, nem nevétek ki... sőt! A csodák folytatódta. Élete színes kaleidoszkópján egyre szebb, fiatalabb nők formálódtak ki, hogy álmaik még örege se kelljen feladnia. Flörtök, szerelmek, melyek a fiatalok erejével töltötték meg a szívet és csillagfényrel ragyogták be napjait. Aztán az élet kiszámíthatatlan forgószerele mellésodorta a távoli tájak pasztellszínű asszonyát, hogy legyen, aki képpé varázsolja a mesemondó álmaival, mert egy mesemondó javíthatatlan álmódó marad... míg csak le nem hunyja végképp a szeméit...

Valamikor Vallási Vezetőink Voltak

GIORA SHARON FŐKÁNTOR

„Rabbimúzeum” – gyerekszemmel

Benoschofsky Imre

Radnóti Miklós drámai hangvételű verse így kezdődik: Oly korban élttem én e földön... – és megrázó szavakkal folytatja a költő, ahogy az ember gyilkos ösztönéről, az embertelenségről szól.

Én ugyanezeket a szavakat pozitív előjellel mondom el, hogy „oly korban élttem én e földön”, amikor, Istennek hála, korszakos nagy egyéniségek közelében lehettem, hivatásbeli és emberi nagyságuk fényében fürödhettem, tanulhattam Tőlük. Benoschofsky és rabbításai meghatározó, építő egyéniségei, elhivatott vezetői voltak koruk zsidóságának, szellemi életének, nem kevés dicsőséget szerezve az egyetemes zsidóság, valamint a szűkebben vett magyar zsidó élet és nem utolsósorban a magyar kultúra számára. Magyarul beszéltek, írtak és tanítottak, magyarul álmodtak, magyarul gondolkodtak.

Magyar-zsidó rabbik voltak.

Benoschofsky főrabbit ritkán említették a teljes nevén, mert ő volt mindenki számára a „Benó”. A megbecsülés és a szeretet hangja hatotta át ezt a szót, nevének bizalmas rövidítését. Előtte van, ahogy a budai körzet irodájában íróasztala mögött ül, és rövid pipáját szívja. Látom őt a Zsidó Gimnázium, a mai ORZSE folyosóin, a szemében bujkáló mosollyal fogadva, egy-két kedves, tréfás szóval viszonzva a felé irányuló üdvözléseket. A gimnázium és a rabbiképző akkor még ugyanazon épület két oldalán helyezkedett el. Benónak mindkét oldalon dolga volt. Tanította a középiskolásokat és a rabbijelölteket is.

Szólok volt és tanító. Prédikációival is oktatott, tanításaival, leckéivel is gyönyörködtetett. Káprázatosan gazdag, választékos szókincsét úgy használta, hogy beszédeit mindenki könnyen érthesse. Egy zsonglőr ügyességével tudott hasonlatokat alkotni, szinte láttatta az elmondottakat. A lélekemelő beszédek örökös velejárója, összetevője volt az érthetőség, a világos, szabatos fogalmazás.

Budai rabbi volt, és valahol a lelke mélyén örökre az is maradt. Amikor 1959-ben Fisch Henrik foglalta el a Katona József tragikusan korai halálával elárvult Dohány utcai rabbiszéket, Benoschofskyt választották a Hegedűs Gyula utcai templomkörzet rabbijává, de továbbra is Buda volt számára az „igazi nagy szerelem”. Amikor egy-egy régi budai történetet mesélt, szinte most is hallom, ahogy elkezd: Nálunk, Budán... Ez a hűség, ez a ragaszkodás, ez a szeretet ugyanolyan jellemző volt Rá, mint példás hivatástudata.

Abban az időben a Hegedűs volt Budapest második leglátogatottabb temploma. Úgy mondták akkoriban: oda jár a pesti zsidó arisztokrácia. Ki lehetett volna megfélelőbb rabbi ebbe a templomba, mint ő? Szerették, becsülték. Rabbijuk, mesterük, vezetőjük volt, ugyanakkor viselkedésében, emberi hozzáállásában „az egyik bálbosz” tudott maradni. Megközelíthető volt és közvetlen. A talmud-tórák gyerekek közül kevesen szólították főrabbi úrnak, főtisztelendő úrnak. Számukra ő „csak” Benó bácsi volt.

Örök emlékem egy előadása, melyet Lágymányoson tartott „Mi a Talmud?” címmel. Felhívték, gyerekek, tanultabb és kevésbé képzett hittestvérek egyaránt kíváncsiak voltak tanítására. Stílusában az volt a megragadó, ahogy mindenkihez beszélt. A Talmud logikai összefüggéseit taglalta, az ősi tanítás mai emberhez szóló, mai módon magyarázható elemeit ismertette, ezzel hozva köze-

lebb a hallgatóságot a Tanhoz. Nem csupán az írott szót és annak fordítását közölte néhány kommentár kíséretében, hanem vitatkozott, kérdezett és kérdeztetett. Bizonyította a tételt: a Tóra, a Talmud minden időben, mindenkihez szól.

Úgy a bibliai és a talmudi idők történelmének, mint a modernebb és a legújabb kori zsidó történelemnek nagy ismerője, kiemelkedő mestere volt.

Húga, Benoschofsky Ilona, a Zsidó Múzeum sok éven át volt igazgatónője a bátyjához hasonló zsidóságtudományi és általános ismeretekkel, hatalmas kultúrával rendelkezett. Ketten képezhetnék volna az élő Benoschofsky-lexikont.

Benó bácsihoz fűződő személyes, kedves emlékeim egyike a Schwarcz Mór főrabbi által kezdeményezett, három rabbi előtt tett előimádkozói vizsgám. Schwarcz, Benoschofsky és Hochberger főrabbi felváltva kérdeztek, részleteket kértek tőlem a liturgiából. Ahogy ma filmként pergetem le ezt az esetet, azt látom, hogy ez a három kiváló rabbi végtelen jószággal, megértéssel és segítőkészséggel állt mellettem. Átfogó tudást és felkészültséget vártak el tőlem, de nem tévesztették szem elől, hogy egy tízennégy éves gyerek áll előttük, ugyanakkor nem kezeltek gyerekként. Éreztették velem, hogy a feladat, amit vállalni kívánok, gyakran a felnőtt embert is próbára teszi.

Egy másik emlékem: az évenként megtartott Hevesi Simon bibliai versenyen tóraolvasásból Benó bácsi vizsgáztatott.

A Tóra első öt szakaszából a kohént megillető részeket kellett megtanulni.

A felejthetetlen Zoldán bácsi készített fel a versenyre. Benoschofsky főrabbi elsőnek a Noach hetiszakaszából vett fejezetet kérte tőlem, majd miután azt hibátlanul olvastam, a következőt is felolvastatta. Annyira tetszett neki, hogy végül mind az öt fejezetet lejnoltatta velem.

Dicséret szavait büszkén és örökre őrzöm a szívemben, emlékezetemben.

Sándor László, a Hegedűs Gyula utcai templom akkori főkántora meghívott, hogy egy chanukkai műsorban énekeljek. Liturgiai dalokat adtam elő, és a műsor után Benoschofsky főrabbi úr ezekkel a szavakkal fordult hozzám: „A zsidó vallási élet egyik legfontosabb posztját, a kántorságot, az előimádkozást választod életpályádnak. Tanulj, készülj rá teljes odaadással! Számítunk rád, Gyuri.” Nagyon szeretnék megfelelni az elvárásainak.

Budán, a farkasréti temetőben nyugszik. A Mindenható kegyelméből úgy adódott, hogy éppen halálának tízéves évfordulója idején jártam Budapesten, így a sírjánál tartott megemlékező szertartáson funkcionálhattam. Énekemmel, imámmal fejezhettem ki a nagy rabbi, a nagy tanító iránti tiszteletemet, szeretetemet és hálámat. Ott is, akkor is a fülemben csengett a hangja: „Nálunk, Budán...”

Szeretettel meghívjuk
2009. szeptember 8-án,
kedden, 14.30-kor
az ÁCS város
zsidótemetőjének
újjaépítése
alkalmából rendezendő
avatásra
és emlékülésre.

A rendezvény a temetőnél
kezdődik, 14.30-kor.
Bejárat: Ács, Komáromi út
32. sz. ház mellett.

A cél: ne csak a más temetője legyen zöldebb

A nyári kánikula és az ezzel járó lelassultság a hazai zsidó közösség életére és aktivitására is rányomta bélyegét. A lustáknak és kényelmeknek a meleg jó indok, hogy miért ne kelljen dolgozniuk, zsinagógába járniuk, míg a módosabbak a külföld felé veszik az irányt, kihangsúlyozva, hogy persze ott is fognak zsinagógába járni. Az össznépi punnyadás közepette egy kis csapat, Verő Tamás rabbi vezetésével, rendhagyó akcióba kezdett. A ventilátor gombjának serény és szisztematikus kapcsolgatása helyett visszatértek a természetbe... dolgozni! Körülbelül egy hónapja hétfőjük egy részét arra szánják, hogy – a forráságra tekintettel hajnalban kelve – elmennek egy rossz állapotban lévő zsidótemetőbe, és ásóval, gereblyével nekiállnak rendbe tenni azt. Egyre több önkéntes csatlakozik hozzájuk, amiben nem kis szerepe van a rabbi kiváló szervezőtehetségének.

– *Hogyan kezdődött akciójuk, és hogyan jutottak el a versegi temetőbe?*
– Körülbelül egy hónapja kerültem kapcsolatba – egy közösségünkbe járó fiatalember jóvoltából – az Együtt Közösségeinkért Alapítvánnyal, akik leültettek egy asztalhoz a polgármesterrel. Ő felvetette, hogy a helyi zsidótemető rossz állapotban van, és szeretné, ha a versegi napokra rendbe hoznánk. Sajnos napjainkban már nem él zsidó ember az 1500 fős településen. Régen központi térség volt, népessége sokszorosa volt a mainak.

A temetőben a papírok alapján 30–35 sírnak kellene lennie, mi 5–6 sírt láttunk, és további 3–4 sírt fedeztünk fel.

– *Milyen állapotok fogadták csapatukat, az önkormányzat eddig foglalkozott a temetővel?*

– Az eddigi állapotfenntartásért a Mazsihisz felelt, és legjobb tudomásom szerint ezután is ők maradnak ebben a státuszban. Meg kell mondanom, hogy nagyon baráti, és őszintén szólva meglepően pozitív volt fogadtatásunk. Kóser reggelit és ebédet a polgármesteri hivatalban kaptunk, és több helyi lakos aktívan részt vett a munkában, a polgármester-helyettes pedig velünk együtt emelgette a sírköveket a helyükre.

– *Említette, hogy zsidó és nem zsidó fiatalok egyaránt beszálltak és segítettek. Önök keresték meg őket vagy maguktól jelentkeztek?*

– Az én megkereséseimre ők jelentkeztek. Versegen 25 fő vett részt a rendbetételben, második akciónkban, a XVIII. kerületben már 35 ember végezte a micvét.

– *Hogyan kell felújítani, rendbe tenni egy elhagyott zsidótemetőt, milyen munkákkal, feladatokkal jár ez? Vannak vallási megkötések erre nézve?*

– Hagyományaink sok előírást tartalmaznak, és néhányat a munka során megemlíthetünk, de ezek az alkalmak sokkal inkább a sírok megközelíthetőségéről, a környezet rendbetételéről szólnak, mint a sírok helyreállításáról. A sírköveket – ahol látjuk, hogy hová illenek, tartozhatnak – visszavisszük, néhány felületet megtisztítjuk, de a sírkövek felállítását, rendbehozatalát csak szakemberek végezhetik, nekünk ehhez sem szakértelmünk, sem munkabírásunk nincs. Mi kitaraktuk a területet, és utána egy gyomtalanító permetezés következik, hogy a gaz ne jöjjön vissza, majd a sírok renoválása lesz soron. Mi a szabadidőnkben az első ütemet végezzük el.

– *A szintén gondozásukba vett XVIII. kerületi sírkert milyen állapotban van, és mennyit sikerült javítani rajta?*

– Majd 50 nyughely van a temetőben, és ennek töredékét lehetett „kényelmesen”, emberi módon megközelíteni. A hitközség évi három alkalommal végeztet kaszálást ezen a területen. Reggel 7-kor kezdtük a munkát, és délután a sírok 99%-át körbejárhatóvá tettük. Sajnos a többségről a márványtáblákat elvitték, ellopták, több sír összetörve, ledöntve fekszik. Még egy alkalommal ki szeretnénk menni, hogy befejezzük a takarítást. Az összegyűjtött lemeztett, levágott ágakat, tövises bokrokat, gazokat a munkánk utáni napon egy munkagéppel bedarálják és elszállítják. Több magánember és szervezet is foglalkozik hasonló micvék végzésével. Néhány példa közülük: Lauder iskola, www.mazsihisz.org, Magyarországi Zsidó Temetőkért Egyesület, Sárosi Tamás, Winkler Miksa, Medgyesi Tibor, Kalotai Gábor és még sorolhatnánk. Nekik is köszönet, és még sok erőt kívánunk, hogy folytathassák e nemes tevékenységet!

– *Rendeteg elhagyott temető van? Hogyan választanak közülük?*

– Versegről már esett szó, a XVIII. kerületi zsidótemetőnél is egy baráti ajánlás és a távolág-elérhetőség-közelség egybeesése segített. Verseg óta egyre többen jelentkeznek önkéntesnek (az általános iskolásoktól a meglelt üzletemberekig vannak segítők). A résztvevők többsége nem végzett még hasonló feladatot. Versegen több fiú volt, a XVIII. kerületben a lányok domináltak. Az első felújítás óta sokan keresnek meg és mondják el, hogy itt meg itt, az ő szüleik végső nyughelyén milyen állapotok uralkodnak, vagy a vidéki utazásuk során az út mellett látott temetőt kellene rendbe tenni. Sok a munka, és az önkéntesek segítsége elismerésre méltó és követendő.

– *Honnan jött a gondolat, hogy nem zsidótemetőket és közparkokat is rendbe szeretnétek tenni?*

– A velünk együttműködő civil szervezetben nagyon sokféle indítatású, vallású, politikai hátterű ember fogott össze és jött segíteni nekünk a mi temetőink rendbetételében, és természetes volt, hogy ha mások segítenek nekünk, akkor mi is részt veszünk más önkéntes munkákban is.

Nagyon fontos üzenete van annak, hogy több nem zsidó származású ember töltötte és fogja tölteni idejét zsidótemetők rendbetételével, és hogy ezzel egyidejűleg zsidó fiatalok és idősebbek fogják idejüket és energiájukat közparkok és nem zsidótemetők megtisztítására fordítani.

– *Kaptak-e valahonnan (Mazsihisz, önkormányzatok, állam) segítséget a nemes misszióhoz?*

– Részünkről senki sem kapott vagy kért anyagi támogatást munkánkhoz, ez teljesen önkéntes és áldozatkész társaság. Volt, aki Versegre a saját kocsiján vitt le másik 3–4 embert, míg egy másik segítők kóser fagyit vett saját pénzen az ott dolgozóknak. Az eszközök és az egyéb szükségletek előteremtése az Együtt Közösségeinkért Alapítvány kompetenciájába tartozik. Az ő közreműködésükkel jutottak el hozzánk a kapák, gereblyék, ásók, ollók, fűrészek,

– *Aki be szeretne szállni az akcióba, hogyan és kinél jelentkezhet?*

– Nyugodtan megteheti az onkentes@frankel.hu címen, vagy telefonon eljuttathatja elérhetőségét a Frankel Zsinagóga Irodájába a 326-1445-ös számon.

Szilágyi Iván Péter

Lolek és Fjodor

Egy buchenwaldi történet

Meir Lau rabbi, a jeruzsálemi Jad Vasem Holokauszt Múzeum kuratóriumának elnöke, aki 1999 és 2003 között Izrael askenázi főrabja volt, sok évtizedes keresés után megtalálta megmentőjét, Fjodor Mihalsenkót.

A hír bejárta a világot. Pontosabban: a történet, amely még auschwitzi és buchenwaldi mércével mérve is szinte hihetetlen. Hősei: a hétéves Lolek és a 17 éves Fjodor.

Fjodor Rosztovban született, 1927-ben. Tengerészeti iskolába járt. 1942-ben, mielőtt a németek elfoglalták Rosztovot, iskoláját evakuálták, de Fjodor beteg volt, ezért otthon maradt. Egy szomszéd jelentette fel a 15 éves gyereket, akit kényszermunkára Németországba, majd 1943-ban Dortmundból „rablásért” Buchenwaldba hurcoltak. A tábor antifasiszta vezetősége igyekezett menteni a táborba deportált gyereket, s ezért megszervezték a „8-as barakkot”, a „gyerekkarantént”.

Ide érkezett 1945 januárjának emlékezetesen hideg éjszakáján Meir Lau, „Lolek”. Egy táskában (a legenda szerint bőröndben vagy zsákban, de ez a lényeg nem változott), amelyet 17 éves bátyja, Naftali cipelt a hátán Auschwitzból Buchenwaldba.

Lolek a lengyelországi Piotrków Trybunalskiban született 1937-ben. Apját, aki rabbi volt, testvérét, Smuelt, a család csaknem minden tagját és velük a zsidó közösséget Treblinkán ölték meg. Meir anyja és bátyja, Naftali életben maradt az 1944-es novemberi „sze-

lekcióg”. Ekkor Chaja, Meir anyja fájdalmas hőstetvre szánta el magát; tudta, mi vár a gyerekes anyákra és a kicsikre. Ezért elbúcsúzott a hétéves Meirtől és idősebbik fiára, az akkor 16 éves Naftalira bízta. Chaja Ravensbrückben halt meg. Meirt Naftali cipelte légerből lágerbe, abban a bizonyos zsákban. Egészen Buchenwaldig, ahol elválasztották őket. Meir a gyerekkaranténba került. Ő volt Lolek, a legkisebb.

S itt találkozott Fjodorral.

Lau rabbi a „Ne emeljenek kezét egy gyerekre” című önéletrajzában elbeszéli, hogy Fjodor krumplit lopott, levest főzött neki, megosztotta vele kenyérét. Egyszer egy hulláról lehúzott egy homokszínű pulóvert, felfejtette és fülvédőt kötött Loleknek. (Ma már kevesen tudják, hogy a „Mützen ab!” – sapkát le! – milyen tortúra volt a táborban. A rabok a fagyban álltak és ezt a szörnyűséget gyakoroltatták velük órákon át. Loleknek a fület-fejét mentette meg a testszínű fülvédő.)

1945. április 11-én az amerikai katonák tűzharcban foglalták el

Rav Meir Lau

Buchenwaldot. Fjodor testével védte Lolekot a golyózáporban. Annyira szerette a gyereket, hogy örökre akarta fogadni és magával akarta vinni hazá, a Szovjetunióba. De Lolek azt mondta, bátyja beszélt neki egy földről, ahová elmehetnek, ha majd szabadok lesznek. Lolek a legelső között hajózott Palesztinába.

Lau rabbi könyvében megemlíti, hogy családja egy születésnapon előadta a szabadulás történetét és egyik fia alakította Fjodort, akit a „jó angyalok” közé sorolt.

Lau rabbi állandóan kereste Fjodort, akinek még a vezetéknevét sem tudta. Szovjet kapcsolatai révén hirdetését akart közzétenni az Izvesztijában, de hiába. Több Fjodor van nálunk, mint Dániel Izraelben, mondta neki egy magas rangú funkcionárius.

De a Szovjetunió felbomlása után változott a dolgok, s Kenneth Waltzer, egy amerikai holokauszt-kutató megtalálta Fjodort: Fjodor Mihalsenkót, akiből ismert geológus lett. Fiatalon, 66 évesen halt meg, rákban. De két lánya, Júlia és Jelena él. Őket a rosztovi lubavicsi sliach találta meg – Lau rabbi „természetesen” hozta fordult, nyomozta ki a család hollétét. Ez sikerült is, hatvanhárom év után.

Hogy miért oly sokára, arra sokféle választ lehetne adni: a barátságosnak nem mondható szovjet–izraeli kapcsolatok az egyik lehetséges ok, de nem tudni, hogyan teltek Fjodor éve, miután hazatért a lágerből.

A történet mai fejezete szinte protokollaris: Meir Lau meghívta Fjodor két lányát Izraelbe, Júlia és Jelena nála vendégeskedett, fogadta őket Simon Peresz államfő, Fjodor megkapta a Jad Vasem kitüntetését, fát ültettek emlékére a kertben.

Amikor 1995-ben Buchenwald felszabadulását ünnepelték, Lau rabbi, a tábor legfiatalabb felszabadítottja, papír nélkül beszélt: elmondta, hogy azon a felejthetetlen napon az amerikai hadsereg egyik rabbi karjaiba kapta és sírva-nevetve ölelte át. Hány éves vagy? – kérdezte. – Öregebb, mint te. – felelte „Lolek”. – Te sírsz és nevelsz, mint egy gyerek. Én még nem sírtam és nem nevettem. Hát nem én vagyok az öregebb?

De a happy end talán mégis Lau rabbi családjának találkozása Fjodor leányaival. Meir Launak nyolc gyermeke, ötven unokája és öt dédunokája van. A legkisebbre, a kilenc hónapos kislányra mutatva ezt mondta: Fjodor nélkül ma nem lennék itt.

Végezetül még annyit, hogy Roberto Benigni Oscar-díjas filmje, Az élet szép sokaknak hihetetlen volt. Szép, de giccses mese, mondták. Lolek és Fjodor igaz története cáfolja a kételkedőket.

ZSIDÓSÁG RÉGI TOLLAL

Lapozgatás egykori zsidó újságokban

Móttó:

„Vad nyár van újra.
Buja a világ és nem tudja,
mire is jó a béke...
Lassanként fel nő
a hadat nem látott bátrak
veszélyes nemzedéke.”
Mezei András

A régi zsidó sajtóban való böklászásunk virtuális találkozások sorát hozta létre, melyeknek különleges élményébe e cikksorozat keretén belül próbáljuk beavatni az olvasót, átadni az élmény nagyszerűségét, bevonni a találkozásra, éreztetni annak a különös fluidumnak az áramlását, mely legyőzve időt, teret, történelmi sorsfordulókat és tragédiákat, a múlt szellemi nagyságait mintegy karnyújtásnyira varázsolja elénk. A birtokunkban lévő muzeális értékű, gyenge minőségű, minden egyes érintésre feljajduló, repedezett újságoldalak múltunk, történelmünk, egy eltűnt magyarországi zsidó világ történezeit vigyázzák. Azok az események, gondolatok, melyek ezekből az oldalakból kiolvashatók, megismerhetők, még akkor is itt sorjáznak mindennapjainkban, ha nem akarunk tudomást venni róluk, nem fordítunk elég gondot megismertetésükre, hatásuk és jelentőségük elmondására, gyermekeinknek való továbbadására, illetve nem pontosítjuk azokat a kapcsolódási pontokat, melyek ezeket az eseményeket a magyar történelem szerves részévé teszik. A kiirtott, elüldözött vagy kiutált egykori magyar zsidóság helyén a magyar történetírás lapjain általában fehér folt tátong. Mintha téves módon jelentéktelenebbeknek éreznék azoknak az embereknek a küzdelmeit és erőfeszítéseit, akik nem a Molnár Ferencnek, Szép Ernőnek, Bródyk, Kálmán Imrék, Rózsavölgyi Márkok, Hajós Alfrédok stb. (sorolhatnánk a neveket végtelen sorban) szintjén (nem minőséget jelölünk) megmodorában tettek, alkottak, írtak, nemcsak zsidóként, hanem közvetlen vagy közvetített módon mindenkiért, aki ebben az országban élt, dolgozott, szeretett és szenvedett egykor és később. Mindenki felelőssége ez, vallási, nemzetiségi, pártpolitikai és mit tudom én milyen hovatartozástól függetlenül.

Vajon tudnak-e a várpalotai, a bakonykúti, az iszakszentgyörgyi, az öskúti, a hajmáskéri, a magyaralmási iskolás gyerekek arról, hogy dédszüleik, ükszüleik és amazoknak a szülei egy Singer Leó nevezetű zsidó rabbihoz meg annak apjához, Ábrahámhoz, meg annak apjához, Péterhez (Pészach), aki 1848-ban Várpalota főterén, toborzott katonákat Kossuth zászlaja alá, jártak tanácsért, áldásért? És, hogy ezek az emberek úgy fogadták őket, mint saját hitsorsosait, vagy talán még annál is nagyobb, az idegennek kijáró, megkülönböztető tisztelettel? Előfordulnak-e ezek az események meséikben, legendáikban, vagy végképp elorszávták őket az előítélet?

„Kihez forduljunk? Hisz jövőnk: gyalázat. És nem bizonyosság mellettünk a múlt.” – olvashatjuk Pásztor Géza költő kétségbeesett verssorait a Hagymány 1920. január 5-i számában, melynek címe alatt ugyanúgy ott díszelnek a számmok, firkák, bélyegzők, mint ahogyan már említettük korábbi írásainkban. És ott díszel még valami: egy körkép, mindössze négy szó, amolyan vezércikk helyett való, mely többet mond el a korról egy valódi vezércikknél: „Vezércikkünket a cenzúra törölte.”

Mi már tudjuk, hogy a jövőnk nem a gyalázat, mert „Izrael népe él” a saját országában, és a múltunk sem az, a legkevésbé sem, hogy dicsőséges, hősi, heroikus, egyedi és megismételhetetlen.

A címláccal aláíratlan történetet olvashatunk egy Tisza menti falucskáról, melyet 1919 vesztéres hónapjaiban éppen akkor rohamoztak meg a románok, amikor a falu „elgyötört keresztény lakossága” pogromra készülődött. „Feledve a közös szenvedést, mely felekezeti különbség nélkül nyomorította a tiszaháti falu lakosságát. És feledve az elcipelt tüzöket, akiket felekezeti különbség nélkül hurcoltak magukkal a vörösök. A tömegszennvedély tombolni akart, az elfojtott keservek ki kellett törnie: tombolni-tombolni, törni-zúzni büntetlenül pedig csak zsidónál lehet. Hát neki a zsidónak!”

Éppen akkor szólalt meg a románok ágyúja... „A végtelen rónaság szélén már feltűntek az óvatosan előrenyomuló románok, és a távol messzeségben elmosódottan még látszottak a visszavonuló vörösök.” (Micsoda kép!) A közös veszedelemben, a közös félelemben meghal a gyűlölet. Küldöttséget menesztettek a közeledő románokhoz, melybe beválasztják a nemrég még halálra keresett „zsidó papot” is. „Szoboszlón a vezető férfiakat mind kivégezték. Szállán megtizedelték a lakosságot, a gyanús elemeket mind deportálják, és ki nem gyanús? Mi lesz velünk, mi lesz a sorsunk? Kabán elfeledték kitézni a fehér zászlót, ezért földdel tették egyenlővé. Madarason...”

A küldöttség elindul. A falu utcáin már becsapódnak a lövedékek. Talán az út felélen vannak. „Keresgélnek, zsebkendőket húznak elő, a tüzelés nem szűnik, könyöröltes Isten: a küldöttség nem vitte magával a megadás fehér zászlóját... Nincs kegyelem...”

És akkor, mint valami „őtestamentumi” csoda, felreppent a rabbi szakadozott címláccal... És a román ágyúzás megszűnt...

Kis falu a Tiszaháton... Magyarok és zsidók... Közös történelem...

Az a nekrológ is része a közös történelemnek, melyet dr. Singer Leó írt nagybátyjáról, a 70 éves korában elhunyt Singer Edeőről, aki 20 éven át vezette a székesfehérvári ortodox hitközséget, és aki – mint ennek a nagy tehetségű családnak a sarja – mindenben a legkiválóbb volt. Apja Pészach várpalotai rabbi volt. Korán elhagyta a szülői házat. Munkács, Újhely és Surány jesiváit látogatta, majd Székesfehérváron könyvkereskedést nyitott, mely afféle könyvkiadóvá cseperedett. Ő adta ki nagy tudományú bátyjának, „Singer Ábrahámnak, a várpalotai gaonnak anyakönyvi kézikönyvét, és a zsidó anyakönyvvezetés minden termékét”.

Hogy terjessze a magyar szónoklás mintáit, kiadta dr. Perils és dr. Streinhertz beszédeggyűjteményét, a Vogel című hittant, Lechmann zsidó elbeszéléseinek magyar fordítását, dr. Stadler Mendelssohn című monográfiáját és egy új imakönyvet is, dr. Pollák fordításában. Harminc esztendeig szerkesztette a Pályázat című hetilapot. Véd és támad, gúnyol és ostromoz, dicsőít és megfedd, lesújt és felemel mindig igazságos tollal. Csodálatosan érzékeny volt a lelkiülete. Képes volt együtt dalolni a zsidósággal örömeiben és együtt sírni gyászában. Tudott lelkesedni, pedig nyugodt volt, higgadt és bölcs, tanácsért fordultak hozzá zsidók és keresztények egyaránt.

Nagyszerű szónok volt, de nem kereste az alkalmat a szónokláshoz, önmotogatóshoz. Híressé vált a „fehérvári másfél zsidó”-ról szóló beszéde, melyet egy szegény hordár ravatalánál mondott. A németül megtartott beszéd feltűnést keltett, a klerikális szellemű Fehérmegyei Napló közölte magyar fordításban.

„Rendíthetetlen volt az elveiben, vas-szilárd volt az akarata, elnöki tisztjét mégis pártatlan igazságossággal vezette, nem egyszer okozva fájdalmat azoknak, akiket tisztelt, azoknak, akiket szeretett, – de leginkább önmagának. Ez a mindig nyílt és a nyilvánosság előtt szereplő ember a legvisszavonultabb és a legpuritánabb életet élte. Üzletén és a hitközségén kívül fél évszázadon keresztül seholy nem járt. Elbújt a nyilvánosság elől, és mégis, az egész város, zsidók és keresztények tudták, hogy van, érezték tekintélyének súlyát.”

Az unokaöcs, a nagy hírvé rabbi, aki ekkor mindössze 43 éves volt, ezekkel a szavakkal fejezi be szeretett nagybátyjáról szóló nekrológiáját: „Éber, és mindig ifjú legyen az emlékezete.”

Helyezzünk gondolatban egy apró követ a sírjára.

Öröm az öröm napján

Áv hónap mint a gyász időszaka van elkönyvelve az emberek tudatában, mert ez a Szentély pusztulásának dátuma. Pedig a hónap teljes neve a „megvigasztalt” áv. Kevés olyan jó napja van a zsidóságnak – írja a Talmud –, mint e hónap 15. napja. Ekkor tudta meg a pusztai nemzedék utolsó évjáratát, akik az egyiptomi rabságban betöltötték a 20. esztendőt, hogy életben maradnak. Az előző évjáratok ítélete áv hó 9-én teljesült, de az utolsó érintettek kegyelemben részesültek. Ezt 15-én értették meg, amikor a hold fogyni kezdett. Tehát megmenekültek. Ugyancsak áv hó 15-én szűnt meg a törzsek közötti házasság tilalma. A lányok táncoltak Siló városában, a nősülni váró fiatal emberek választhattak közülük. Ezért nevezik ezt a dátumot az öröm napjának.

Budapestten tetézte az örömet, hogy hajvágási szertartásra került sor a Dob u. 35.-ben lévő székház Hanna Ettermének helyiségében. Egy izraeli, de hosszabb ideje Magyarországon élő házaspár, Shalom Mizrahi, az ortodox közösség oszlopos tagja és felesége, Eszter Mizrahi Benjámin nevű fiának haját vágták le első ízben. Számos hazai és külföldi vendég előtt az apja vállán érkezett az ünnepelt. Az első tincset az ortodox főrabbi, ráv Weiszberger Mojse nyírta le, majd sorban Keszenbaum Arje sajtchet,

Herczog László elnök, Paskesz Tamás főtitkár, valamint hazai és külföldi vendégek következtek. A gyerek szépen mondta el az álefbszt. A rebbeccen díszes tortát készített, odaillő felirattal.

Weiszberger főrabbi beszédében hangsúlyozta: Ábrahám vállalta a tüzes kemencét, de a legnagyobb érdeme mégis az volt, hogy háza népét példamutatóan a monoteizmusra nevelte. És nevelésükre nagy gondot fordított, mert azt már gyermekkorban kell elkezdeni, annak élménye egész életen át elkíséri az embert. Meséli, hogy a Pesten is járt belzi rabbihoz, Áron Rokáčhoz, miután Izraelbe érkezett, hajvágásra hoztak egy kisleányt. Tel-Avivban ez a szokás még nem volt nagyon elterjedve. Ezért kézen fogta a gyereket és végigvezette a város utcáin, hogy minél többen lássák. A főrabbi hozzátette: a kis Benjámin is sétáltatni kellene Budapest utcáin, mert bár örövendetesen megszaporodott ez a szertartás az utóbbi időben, de még van tennivaló és a propagandára ok. Reméli, hogy az Örökkévaló nyitott szívet fogadja az eseményen elhangzott áldásokat és úgy veszi, mint előkészületet az ősi nagyünnepre. Amikor remélhetőleg bezárulnak a kapuk az átkok előtt, és az új esztendőben csak áldás száll majd közösségünkre, Izraelre, mindnyájunkra.

D. G.

Szécsi Éva

Magén István

KÖNYVAJÁNLO

„Próféták és cáddikok”

Borsányi Schmidt Ferenc veterán könyvtáros, professzor és kutató előadásainak, tanulmányainak válogatott csokrát figyelemre méltó kötetben nyújtja olvasóinak. A címet kissé módosítanánk a mondanivaló érdekében, valahogy így: Cádikok a próféták nyomában. Hiszen az előzők állnak a kötet középpontjában. A szerző nagyon részletesen leírja, hol található először a Bibliában a chászid (jámbor, kegyes) megnevezés. Ugyebár a hasmónusoknál. Majd az 1400-as évek végén Jichák Luria, Chájim Vitál és társaik fogalmazták meg a miszticizmus és a kabbala lényegét, amelyből igen sokat átvett a chászidizmus. A 18. században kialakult mozgalmat nevezik így. A kötet igen helyesen felsorolja a történelmi körülményeket. Lengyelországban a főnemesség és a nemesség között kvázi harmadik rendnek számított a zsidóság. Volt szervezeti felépítése és önálló kormányzata, a váád. Foglalkoztak árucserével, béreltek birtokot, a só fontos kereskedelmi forrásnak számított. A kalmárok, iparosok, pénzváltók és kocsmárosok között jelentősnek bizonyult a zsidók aránya. A Hmelnyickij-felkelés kegyetlen pogromjai a szenvedést, a nyomort, az üldözöttséget hozta rájuk. Az ilyen kilátástalan helyzetben a Messiás városa felerősödött. Nem csoda, hogy az álmessiasok tért nyertek. Sábítáj Cvi (1626–1676) és Jacob Frank (1726–1791) mérgezték e légkört. Megjegyezzük, az utóbbi kártékony hatása Magyarországot, különösen Máramaroszigetet is elérte. A kijózanodást elősegítette két rendkívüli egyéniség feljutása: Lengyelországban Bál Sém Tov (a jó név viselője, rövidítve: Best) Németországban Mose Mendelssohn. A podolai Best az egyszerű embereket, kétkézi munkásokat, földműveseket és a nagy nyomorban élő nincsteleneket szólította meg. Hirdette: az Örökkévaló szolgálatahoz nem feltétlenül szükséges a nagy tudomány. Az élet minden elemével lehet a szent nevet dicsérni: énekekkel, táncokkal, sőt evéssel is. Gondoljunk a péntek esti vacsorára, a szombat délutáni összejövetelre, a harmadik lakomára, amelynek jelentőségét megnövelték, vagy a peszachi szederestére. A poroszországi Mose Mendelssohn a polgárosodó világi műveltséget akarók ezreihez szólott a felvilágosítás eszméivel. Némre fordította a Bibliát, háttérbe szorította a cioni gondolatot, méltóságot igényelt az istentiszteletnek, kiváló énekesek tolmácsolták a stilizált kántorzenét.

Mind a két irányzat heves bírálatok tüzebe került. Mendelssohn többek között a pozsonyi bölcs, Chászám Szófer (Mose Schreiber) vádolta a hagyományt féltve, az asszimilációtól tartva, rámutatva, hogy a reformerek köréből igen sokan elhagyták a zsidó hitet. Borsányi Schmidt Ferenc könyve az előbbi irányzatot éppen megemlíti, mert témája a chászidizmus, amelyben jelentős szerepet kapott az igaz ember, a közösség sarokköve, a cádik. Szétvált a rabbi és a rebbe fogalma. Az előbbi funkció a tanítás mellett pasztorális teendőket is ellát: esket, temet, anyakönyvet vezet (azon időkben). A rebbe szinte mint családfő működik, házasság nem kötetik, üzlet nem nyílik hozzájárulása nélkül. Ideológiája felhasználja a miszticizmus és a kabbala elemeit, mint már fent jeleztük. Fohászokadásukat meditáció előzi meg. Kifejezési formájuk egyszerű, folklorisztikus. Érződik rajta azon vidék hangulata, dallamvilága, ahol élnek. A rebbéhez nemcsak vallási kérdésekben fordulnak, hanem családi, sőt egészségügyi problémáival is. Ha elhunyt egy ilyen nagyság, sírjához zarándokolnak, közbenjárását kérve gondjaik megoldásához. Ezen momentumok változták ki például a vilnai lángelme (gáon) ellenérzését, új álmessiasoktól tartva. Ezért a temetőlátogatást is korlátozta. A cádikok személyét rajongás vette körül híveik körében. Csodálatos történetek messzi földre vitték hí-

riüket. A prófétákról a szerző könyve keveset ír, de fontos ismérveket közli, így némi hasonlatosság is tapasztalható életük és munkásságuk között. Sokan a ma prófétájának nevezik a cádikot. A prófétát a Teremtő választotta ki, sokszor a kiszemelt akarata ellenére. Jónás menekült a feladat elől, de nem lehet, mert az igazságot akkor is kell hirdetni a közösség érdekében, ha azért börtön, halál, megvétel jár. A cádik is kiválasztott. A sátorajújhelyi Mojsé Teitelbaum ellen volt a chászidizmusnak, amíg fel nem fedezték szuggesztív képességeit. A funkció öröklése azért aggályos, mert az utód nem biztos, hogy rendelkezik az elhivatottság megszállottságával. A prófétát üldözték, pécegődörbe vetették. A cádikot udvartartás veszi körül. Famulusai közvetítésével lehet közelébe jutni. Amíg a próféta a várost vagy az országot óvta, a cádik az egyének jövőjét és jelenét egyengette, egyengeti. A prófétát Isten emberének nevezi az Írás. A cádik az Élő Tóra titulust kapta híveitől. És ez sem kevés. A különböző chászid udvarok felfogása nem volt azonos, vitától sem mentes a mai napig. A lubavicsi Chábád a Bölcsesség – Értelem – Tudás jelszavakat írja zászlájára. Ezt sokan túl intellektuálisnak tartják, éppen a chászid szellemmel ellentétesnek, mert az „őskorban”, tehát a mozgalom születésénél az egyszerű emberek megszólítását tűzték ki célul az alapítók. A chábádníkok úgy érvelnek, ők mindent elkövetnek, hogy a legszélesebb körben, senkit sem kirekesztve, de tanulásal egy magas szintet érjenek el. Mások szerintük tartják magukat az alapítók törekvéseihez. Vannak olyan chászid csoportok, például Szatmár, amelyek Izrael államiségük jogát a Messiás eljövetelehez kötik.

A szerző, mint a Vasvári utcai zsinagóga szorgos látogatója, a Budapestben ismert lubavicsi irányzat jellegét tárgyalja részletesen. Snéur Zálmen, az alapító munkásságát és fő művét, a Tánját mutatja be gondosan. Nincs ezzel semmi baj; a jelentős írást érdemes elemezni. De hol vannak a magyarországi chászid udvarok, amelyek a világ minden tájáról vonzották a híveket: Nagykálló, Sátorajújhely, Olaszliszka, Bodrogkeresztúr, Nyírass, Mád, Vác, Pápa, Nagysimonyi – és még hosszan sorolhatók azon helyek, ahol hírességek tevékenykedtek és sírjaik zarándokhelyé váltak mind a mai napig? A vézskorszak híveik köréből is igen nagy mértékben aratott, hiszen a falvakból, kisvárosokból – tehát egykori félegyváraikból – valósággal eltűntek a hagyományhoz hű zsidók. Sok chászid cádik a végső útra követte közösségét, osztozva sorsában, bár meg kell mondani, mindezt megtették a nem chászid rabbi is. Külföldön a

chászidok leszármazottai még őrzik egykori magyarországi közösségük emlékét, szokásait, hagyományait. Zsinagógát emeltek ezen helységek nevével Amerikában, Izraelben, Kanadában.

A háború előtt Magyarországon számos chászid udvart ismertek: a belzi, szaploncait (szpinker), vizsnyicait, gerit, szánzit – a lubavicsi nem tartozott közéjük. Attól még pozitívumait becsülni lehet. Például könyvkiadásukat, szervezőképességüket. Szép az identitás ébresztése, de kisajátítani nem szabad, túlértékelni sem kell. Magyar vonatkozása csak annyi, hogy ráv Snéur Zalmen apja Nagyszőlősen van eltemetve. Egyesek szerint annyira nem értett egyet fia ideológiájával, hogy Munkácsig futott, ott gyerekeket tanított a héber ábécére, az alefbészre. Mások szerint nem akart sütkérezni fia népszerűségében, azért vándorolt messzire. Majd Nagyszőlőse került, ott is halt meg. Fia tíz férfi társaságában, saru nélkül látogatta meg sírját. Vegyük hozzá a legendát is, mely szerint a helybeliek ott tartották szombatára, előimádkozásra kérték fel; olyan szépen fohászokdott, hogy a környék fái mint pajkos kisgidák ugrándoztak örömmükben.

Öszinte örömmel olvastuk Borsányi S. Ferenc könyvében a nagyon világos kabbalaértelmezést, valamint a belzi rabbi életrajzát, a számbavétel napjainkig terjed. Magyarország többnek nyújtott menedéket az első és második világháború idején. A magyar zsidók büszkének lehetnek arra, hogy a geri, belzi, munkácsai rabbi megmentésében részt vállaltak. A kiváló cseh írónak, Franz Kafkának és néhány társának a belzikkal és a gerikkal való kapcsolata nagyon érdekes és megörökítésre érdemes. Szívesen olvastuk azon sorokat, melyek a Magyarországi zsidók fejezetben kiválóságokról szólnak, Vámbérytól Herzlig. Ezen írások színvonalasak és pontos tájékoztatást nyújtanak, ha kissé eltérnek is a címbe megadott témától. Reméljük, a szerző újabb kötete, amelyet joggal várunk, a magyarországi chászid udvarokat is számba veszi, ismerteti. Mert mélyen egyetértünk a lipótvárosi bölccsel, a Kisvárdáról a világot bejáró Mojsé Moskovits véleményével: „A magyarországi rabbi semmivel sem voltak kisebbek vagy jelentéktelenebbek, mint lengyel vagy litván kollégáik.”

Köszönetet mondunk a Gondolat Kiadónak a színvonalas kötet megjelenítéséért.

(Borsányi Schmidt Ferenc: **Próféták és cáddikok nyomában. 181 oldal, 1600 Ft.**)

Deutsch Gábor

Maimonidesz

ZSOLTÁROK KÖNYVE

A 84. és a 85. zsoltár

Mindkét következő zsoltárunk szerzőiként Kórah fiait jelöli meg a hagyomány. Ősük az a Lévi törzsből való Kórah volt, aki a negyvenéves pusztai vándorlás idején Mózes ellen lázadt, s noha ő maga meghalt, a fiai életben maradtak (Mózes IV. könyve, 26. fejezet 11. vers). Itt persze nem őket, hanem kései leszármazottaikat említik, akik a törzsnek a Szentély szolgálatát ellátó szerepén belül a salamoni Templom ének- és zenekarát alkották (Krónikák I. könyve, 26. fejezet 1. vers és Krónikák II. könyve, 20. fejezet 19. vers.). Kórah fiainak nevével zsoltárköltőként találkozhatunk még könyvünk 42., 44–49. és 87–88. fejezeteinek címében is.

A 84. zsoltár a Jeruzsálemtől távol, idegen környezetben élő ember érzéseit fogalmazza meg, aki a Szentélybe és az ünnepi alkalmakkor oda zarándoklók közé vágyakozik. Mindez erősen hasonlít a 42–43. zsoltár mondanivalójához, azzal a különbséggel, hogy itt a szerző nem szenved környezete gúnyolódásától. Címét leszámítva zsoltárunk három szakaszra bontható, az első a már korábban megmagyarázott, dallamzó s zela szóval fejeződik be, a további részek az azt megelőző gondolattal vagy szavakkal kezdődnek:

1. A költő vágyakozása a Szentély iránt: 2–5. vers.
2. A zarándokok útjának ábrázolása: 6–9. vers.
3. A költő fohásza: 10–13. vers.

S ez itt az új fordítás:

A karmesternek a prësházdalra, Kórah fiainak zsoltára. Örökkévaló, seregek Ura, mennyire barátságosak a Te hajlékaid! Síváran vágyódtam lellem az Örökkévaló csarnokaira, testem-lelkem ujjongva szól az Élő Istenhez. Még a madár is otthonra lel, a veréb is lerakja fészket fiókáinak oltáraidnál, Örökkévaló, seregek Ura, Királyom, Istenem. Boldogok házad lakói, egyre csak dicsérnek Téged, szela. Boldog ember az, akinek ereje Benned van, ösvényeid a szívében. Athaladnak a siralom völgyén, forrássá teszik azt, a tavasi zápor is áldással borítja. Bátran törnek előre, megjelennek Isten előtt Cionban. Örökkévaló, seregek Istene, hallgass imámra, Jákob Istene, figyelj rám! szela. Istenem, pajzsunk, nézz le, tekints felkented arcára. Bizony, ezernél is jobb egy nap a Te udvarodban, döntöttem, inkább maradok Isten házában küszöbén, mintsem a gonoszok sátrában lakozzam. Hiszen nap és pajzs az Örökkévaló Isten, méltóságot és tiszteletet ad Örökkévaló, nem tagadja meg a jót a becsületben járótól. Örökkévaló, seregek Ura, boldog ember az, aki Benned bízik.

A szerző erősen vágyódik a jeruzsálemi Szentély, az Örökkévaló hajléka felé, ezért szó szerint „szíve és húsa” ujjong a Mindenható iránt, amit a magyarban így kellett átültetnünk: „testem-lelkem ujjongva szól az Élő Istenhez”. Önmagát fészekrakó madárhoz hasonlítja, s úgy érzi, egyedül a Szentélyben érezheti magát teljes biztonságban. Zsoltárunk 5. mondata („Boldogok házad lakói, egyre csak dicsérnek Téged, szela”) többször is felhangzik a zsidó liturgiában, sőt, még kiemelt szerepet is kapott: vele kezdik a délutáni mincha imádságot.

Az 5–8. vers egyes vélemények szerint ismét olyan költői kép, amely a Szentély iránt elképzelt ember lelki megújulását fejezi ki, míg mások konkrétan a Jeruzsálem felé zarándoklók érzéseit látják benne megjelenni. Az utóbbi vélemény szerint már az „ösvény” szó használata is erre utal, sőt szerintük a zarándokcsoportok valóban áthaladtak „a siralom völgyén”, mert Jeruzsálem közelében volt egy ilyen terület. Állítólag azért nevezték így, mert rendkívül száraz, vízhányos hely volt. (Van, aki úgy véli, ez a völgy egy különleges, ott termő fáról nyerte a nevét, amelyről folyamatosan csöpögött a gyanta, és ezért úgy tűnt, mintha sírna.) A vers folytatása („forrássá teszik azt”) szerintük arra vonatkozik, hogy a zarándokok számára a vezető előre vizet készítettek oda, hogy semmiben ne szenvedjenek hiányt. A 7. mondat végét többféleképp magyarázzák a kommentátorok: az iménti vélemény képviselői a *more* szót vezetőként fordítják, holott ez nyilván a *jore* változata (= tavasi zápor, vesd össze Joél könyve, 2. fejezet 23. vers), a *brakhot* (= áldás) szót pedig *brékhot* (= medencék) értelemmel pontozzák, így jelentése „a vezető is megtölti a medencéket”. Mi azonban nem értettünk egyet ezzel a kiigazítással, ezért (többekhez hasonlóan) így ültettük át: „a tavasi zápor is áldással borítja”.

A 8. vers első fele is erősen vitatott, mert annak szó szerinti fordítása: „haladnak egyik erősségtől a másikig” (héberül *jelkhu méhájl el-hájl*). Van, aki ezt őrségnek vagy városfalnak, mások csapatnak vélik, legtöbbször szerint azonban csupán azt jelenti: erőre kapnak. Mi is így fordítottuk. Hadd tegyük hozzá: a későbbi zsidó szóhasználatban e kifejezés arra utal, ha valaki halmozza a jótetteket, a vallási kötelezettségeket. Amikor a folytatásban költőnk arra kéri Istent, hogy „tekints felkented arcára”, minden bizonnyal a királyra, esetleg a főpapra gondol, hiszen őket, mint korábban már megmagyaráztuk, annak idején így avatták fel. Istent azért illeti a szerző a „nap és pajzs” meghatározással, mert Tőle várja és nyerheti el a fényt és a védelmet.

A 85. zsoltár szerzője arra kéri az Örökkévalót, hogy haragját visszavonva bocsásson meg népének, s hogy mielőbb segítse meg őket, ahogyan azt hajdan többször is megtette. Költőnk annyira bízik az isteni segítségben, hogy már előre maga elé vetíti Izrael országa békés, boldog állapotának képét. A zsoltár, címét nem számolva, három részből áll:

1. A múltbeli isteni segítségre való hivatkozás: 2–4. vers.
2. Imádság a jövőbeni segítségért: 5–8. vers.
3. Isten ígérete, és az ígért megvalósulása utáni helyzetkép: 9–14. vers.

Ez pedig zsoltárunk szövegének új fordítása:

A karmesternek, Kórah fiainak zsoltára. Örökkévaló, bizony szeretted országodat, visszatértetted Jákob száműzöttjeit. Megbocsátottad néped bűnét, elfelejtetted minden vétkeiket, szela. Visszavontad haragodat, lecsillapítottad keserűséged. Téríts vissza minket, segítő Istenünk, oszlasd szét haragod felőlünk. Örökké tart-e dühöd ellenünk, áthúzódik-e nemzedékről nemzedékre? Nemde Te keltesz új életre minket, hogy néped örvendezzen Benned? Mutasd meg szereteted, Örökkévaló, segítséged nyújtsd nekünk! Hallgatom, mit mond az Örökkévaló Isten, mert békét ígér népének és jámborainak, csak vissza ne essenek a balgaságba! Bizony, az istenfélőkhez közel a segítség, hogy dicsőség lakozzék országunkban. Szeretet és igazság találkoznak, igazságosság és béke csokolják meg egymást! Hiszen az igazság a földből sarjad, az igazságosság az égből tekint alá. Az Örökkévaló bizony megadja a jót, földünk is termését. Az igazság Előtte járjon, s eressze útnak lépteit.

A zsoltár 7. mondata („Nemde Te keltesz új életre minket, hogy néped örvendezzen Benned?”) valójában költői kérdés, és voltaképpen válasz az előző mondatban megfogalmazott kérdésre: Isten nem őrzi meg haragját, hanem megbocsát népének. Az „új életre” keltést itt konkrétan kell érteni: Isten életben hagy bennünket, hogy örvendezünk Vele. A zsoltár befejező részét, és különösen annak nyitó szavait („szeretet és igazság találkoznak”), az ideális lelki és fizikai állapot képeként gyakorta szokás idézni.

Raj Tamás

APRÓHIRDETÉS

VEGYES

Hittanoktatás a Hegedűsben (XIII. ker., Hegedűs Gy. u. 3.) minden szombat délután. 06-20-311-9402.

Festmények vétele! Budapesti galéria a Dohány zsinagóga szomszédságában magas áron, azonnali készpénzfizetéssel vásárolja 19. és 20. századi neves magyar festők műveit. Antik 2000 Stúdió. Üzletcím: 1077 Budapest, Wesselényi utca 9. Tel.: 06-1-344-2728, 06-20-924-5370, www.antik2000studio.hu

Vízszínházhoz közel turistáknak lakás kiadó. Tel.: 06-30-346-2223.

Üzemorvosi, háziorvosi rendelés Zuglóban, Vezér u. 156. VITAPHARM. Hétfő-szerda 15-16-ig. Dr. Szigeti Miklós, tel.: 220-0230.

Fogorvosi rendelőm címe: XIII., Szt. István krt. 4. III. 1. Tel.: 320-4778, 06-20-496-2223, dr. Virág Péter.

Örömmel tudatjuk, hogy a Rabbitestitület és a Mazsihisz vezetősége megállapodott Dávid Goldberg mohéllal (Németország), aki zsidó fiúgyermekek körülmetélését vállalja. Amennyiben az Ön családjában ilyen szimchá (öröm) van, kérjük, jelentkezzen a Rabbiságon a 413-5580-as telefonszámon vagy a rabbitestitulet@mazsihisz.com e-mailen keresztül, hogy a gyermeket Ábrahám szövetségébe felvehessük.

Kereskedő és becsüis ügynökség hagyatékot, gyűjteményt ad-vesz. Tel.: 06-30-928-7792.

Könyvnyomtatás, füzetkészítés, színes nyomtatás, plakátnyomtatás. Messenger: 315-0264.

KASTÉLYOK BERENDEZÉSÉHEZ vásárolok nagyméretű és kisebb festményeket, **EZÜSTTÁRGYAKAT,** 12 személyes evőszékészletet, cukor-dobozokat, gyertyatartókat, tálcákat stb. Kovács Margit és Gorka kerámiáit, herendi, meissen, Zsolnay porcelánokat, régi álló-, fal- és asztali díszórákat, antik, barokk bútorokat, tabernákulumot, szekretet, reneszánsz dolgozószobát, bronz-, fa- és márványasztalokat veszek. (Hibásakat is.) Teljes hagyatékért első vevőként a legmagasabb árat fizetem, **KÉSZPÉNZBEN.** Díjtalan kiszállítás, értékbecsülés, vidékre is. **ÜZLET: I. KER., BATTYÁNY U. 10.** (Mária térenél). **TEL.: 201-6188, 06-20/323-4104.** E-mail: kastelyberendezese@t-online.hu

Manikűr, pedikűr. Hívásra házhöz megyek. 06-20-551-4580.

Újlipótvárosban garzonlakás turistáknak kiadó. Tel.: 226-4109.

Rákóczi út elején csendes, egyszobás, összkomfortos lakás igényes turistáknak vagy hosszú távra kiadó. Tel./fax: 351-1615.

MASSZÁZSVARIÁCIÓK! Gyógymasszázor vállal svéd, frissítő, lazító.

tó, stresszoldó-beszélgetős, talp- és gyögmasszázst, gyertyás fül- és testkezelést, narancsbőr elleni, illetve zsírégető kezelést. Kedvező árak, rugalmas időbeosztás. Kisnyugdíjasoknak kedvezmény. Házhöz is megyek. Tel.: 06-70-577-8117.

Órajavítás, antik órák teljes restaurálása, esetleg oda-vissza szállítással. Órák, elemek, csatok, óraszíjak (erős csuklóra is) nagy választékban. Tel.: 06-70-505-5620, napközben. VII., Garay u.–Murányi u. sarok, a Garay térenél. Jung Péter. Web: www.jungoras.hu

Antik csillárok javítása, vétele, eladása. 321-2972. Bp., Hevesi S. tér 3.

Nagyszüleim, dédszüleim áldott emlékére alapítandó emlékmúzeumba kiállítás, oktatás, a zsidóság kultúrájának megőrzése céljából várom családi emlékek (képek, dokumentumok, kegytárgyak) felajánlását. Ezúton is köszönöm az eddigi adományokat. Rosenfeld Dániel, 1074 Bp., Alsóerdősor u. 22. 06-70-562-8244.

Nyelveket beszélő, 50-es tanármó családsegítést nyújt bébítőlé dédiig. E-mail: nany0101@gmail.com

Vizes falak utólagos szigetelése garanciával, műszeres faldévedtség-mérés, hőkamerás épületdiagnosztika, hőérkép-készítés. Szántó Szigetelő Vállalkozás. Web: www.falszigetes.hu, e-mail: falszigetes@invitel.hu, tel.: 251-8684. Mobil: 06-30-950-1306.

Autószerviz a Belvárosban. Teljes körű szervizszolgáltatás. Eredetiségvizsgálat. Műszaki vizsgáztatás azonnal. Hozom-viszem szolgáltatás. Garanciális autók szervizellátása. Nyitva: H-P 7.30-tól

17.00 óráig. Cégvezető: Weisz András. Telefon: 266-0053, 06-30-601-2540.

Tóratekercesek, tfileinek és mezüzék számítógépes ellenőrzése és javítása. Farnai-Jeruzsámi Márk. Telefon: 06-70-932-8275, e-mail: sofer@sofer.hu, weboldal: www.sofer.hu

Anna Optika! Megújult üzletünkben változatlan szeretettel várjuk! Iskolakezdesi akció gyerekeknek! XIII., Pannónia u. 48., tel.: 329-4058; XIII., Pozsonyi út 1., tel.: 270-3804, www.annaoptika.hu

Képesítéssel házi ápolást vállalkok. 06-20-447-7879.

ÖNKÉNTES MUNKA IZRAELBEN! 2009. október 11. és november 1. között! Nagy szükség van ránk, gyere, mi megyünk! Feltétel csak egy repjegy! Jelentkezés: 06-20-233-8454, Iljano@freemail.hu

HÁZASSÁG

18 év tapasztalatával várom önt, amennyiben társra vágyik. Az emberi sorsok segítése, a társkeresés számomra hivatás. Nyugdíjasoknak kedvezmény. Elérhetőségeim: Györgyi asszony, 326-5989, reggel 8–10-ig, este 20–22-ig. E-mail: gyorgyi11@vivamail.hu

49 éves, jelenleg mélyen magába zárkózott férfi részére olyan jólelkű, magányos, 45–50 év körüli hölgy választást várom, aki vissza tudná adni életkedvét, és esetleg boldoggá tudná tenni. „Budapesti” jellegre a kiadóra.

71 éves, egyedül élő hölgy keresi korbant hozzá illő úr ismeretségét. Telefonszámmal előnyben. Jelige: „Nyugalom”.

56 éves, 167/69 kg, barna hajú, barna szemű, aktív hölgy középkorú urat keres szabadidő közös eltöltéséhez (kirándulás, színház, kártya stb.). „Öszinteség” jellegre.

Még Magyarországból, a Hazámból!

Néhány hete a Nap-kele mősorában **Vona Gábor,** a Jobbik elnöke azt mondta az öt kérdező **Beiten Jánosnak:** „Ha Önt annyira izgatja a zsidókérdés, költözzön ki Izraelbe.” Ennek kapcsán két gondolat jutott eszembe.

A történelmünkben mindig nagy szerepet játszott a hős- és halottkultusz. Mindig kerestünk és találtunk új meg új bűnbakot az elveszett illúziókhöz és a nemzeti nosztalgiaéhoz. Ilyen volt **Görgey Artúr** árulás-mítosza is, aminek kitalálójá maga Kossuth volt. Kritikus helyzetekben a mindenkor politikai az ellenfeleket könnyen bélyegezte a „nemzet árulójának”. Ez vezet végig a kuruc felkeléstől 1956-on át napjainkig.

A Jobbiknak most épp az aktuális gonosz a zsidó és a cigány. Játsszunk el a gondolattal, mi lett volna, ha a magyar zsidók Izraelbe vándorolnak és magukkal viszik az általuk félmjelzett és létrehozott értékeket.

Talán kezdeném azzal, hogy a **Bíró** által kitalált golyóstoll eltűnne a boltok polcáról. A Valahol Európában című film szövegkönyve **Balázs Béla** költőtől nem születik meg. A frankhamisításra nem derül fény **Békessy Imre** újságja nélkül. **Erzsébet** királynő nem tanul meg magyarul, ha **Falk Miksa** publicista elhagyja az országot. Hogy lett volna olyan szavunk, mint a „mozi”, vagy olyan csodálatos dalszöveg, mint a **János vitéz Heltai Jenő** nélkül? Izraelbe került volna az Ég a Tisza, **Illés Béla** első regénye, melyet 28 nyelven és félmillió példányszámban adtak el. Nem lehetett volna **Karinthy Frigyes** a magyar és az egész világirodalom legeredetibb óriása. Ki más írta volna meg a sztálinizmus megrendítő dokumentumát, a „Sötétség délből”-t, mint a Nobel-díjas **Arthur Koestler**? Vagy **Sík Sándor** nélkül ki adta volna a boy-scout mozgalomnak a cserkész nevet, és ki írta volna meg az indulójuk szövegét? Megszületik-e a Pál utcai fiúk, a világirodalom legjobb ifjúsági regénye? Igaz, Izrael sem létezne – és akkor nem tudom, hova küldene **Vona Gábor – Herzl Tivadar** munkássága nélkül.

A költőzők bőröndjébe kerülne a komputer, a hajók mögötti örvény, a holográfia módszere, a porlasztó, a kriptontöltésű izzólámpa, a sokszorosító gép, a színes televízió. Ki kutatta volna a magyarok ósházáját, mint a világszerte elismert tudós, **Vámbéry Ármán,** vagy ki járult volna hozzá a nemzeti öntudatosodáshoz, mint a verbunkos zene utolsó nagya, **Rózsavölgyi Márk?** A szabadságharc hegedűse, **Reményi Ede** hogy lelkesíthette volna a szabadságért küzdő magyar-ságot?

Nem a teljességre törekedve, de hogy szólnának héberül az alábbi dalok és nóták: **Mágnás Miska;** Mi, muzsikuskok; Lehozám nekéd a csillagokat is az égről; **Kecskebéka** felmászott a fűzfára; **Vén cigány;** Kis Komárom, nagy Komárom; **Eltört a hegedűm?**

Izrael színpadán csodálhatták volna meg **Bársony Rózsát,** **Básti Lajos,** **Gózon Gyula,** **Kabos Gyula,** **Ráday Imre,** **Salamon Béla,** **Alfonzó,** **Rodolfo,** **Keller Dezső** művészetét. Milyen képeket festene a sivatagban **Fényes Adolf,** vagy **Róth Miksa** üvegfestészetét hogyan díszítette volna a Kneszetet? **Kovács Margit** kerámiáinak művészetét a közel-keleti kiállításokon tudnánk megnézni. Kinek a színeiben gazdágítana a magyar sport hírnevét **Hajós Alfréd,** **Petschauer Attila,** **Elek Ilona,** **Adler Zsigmond,** **Keleti Ágnes,** a **Polgár** lányok?

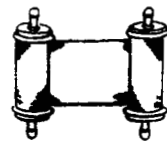
Természetesen sorolhatnám napestig, mert ezek csak kiragadott példák. De rögtön hozzá kell tennem, e felsorolással nem akarom feledtetni, hogy a magyar tudomány, művészet, sport klasszikus alakjai persze többségükben nem zsidók voltak, de érzékeltni szerettem volna, hogy e hazának kitaszítottáguk ellenére mindig hű alkotó fiai és lányai voltak és ma is azok **Vona Gábor „magukfajta”**.

Üzenem nekik, ahelyett, hogy a történelmileg egyébként létező árpádsávós zászló – amit csak a nyilas hasonlóság miatt lengetnek – mítoszt akarják felépíteni, inkább **Szent István** szavaira figyeljenek, amelyeket fiához, **Imre** herceghez intézett:

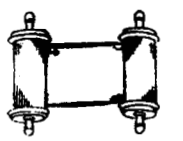
„Az egynyelvű és egyszokású ország gyenge és esendő. Ennélfogva megparancsolom nekéd, fiam, hogy a jövevényeket jóakarattal gyámolítsad és becsben tartsad, hogy nálad szívesebben tartózkodjanak, mintsem másutt lakjanak.”

Még Magyarországról, a Hazámból:

Siklósi Vilmos

IMÁIDÓK

Templomok	Péntek este Szept 4.	Szombat reggel Szept 5.	Péntek este Szept 11.	Szombat reggel Szept 12.
Dohány	18.00	9.30	18.00	9.30
Frankel L. út 49.	18.30	10.00	18.30	10.00
Hegedűs Gy. u. 3.	19.00	9.00	19.00	9.00
Vasvári P. u. 5. (Iubavicsi)	19.30	9.00	19.30	9.00
Thököly út 83.	18.30	9.00	18.30	9.00
Hunyadi tér 3.	19.00	9.00	19.00	9.00
Bethlen tér 2.	19.15	9.30	19.15	9.30
Nagyfuvaros u. 4.	19.00	8.00	19.00	8.00
Rabbiképző-ORZSE (Békkocsis u. 2.)	18.00	9.00	18.00	9.00
Kazinczy u. 27.	19.10	8.00	19.00	8.00
Alma u. 2.	19.10	8.00	19.00	8.00
Kórház (Amerikai u. 53.)	19.30	7.30	19.30	7.30
Páva u. 39.	19.00	9.30	19.00	9.30
Dózsa Gy. út 55.	18.00	9.30	18.00	9.30
Berzeviczy u. 8.	18.00	9.00	18.00	9.00
Károli G. tér 5.	19.00	9.00	19.00	9.00
Visegrádi u. 3.		9.00		9.00
Desseffy u. 23.	19.10	9.00	19.00	9.00
Teleki tér 22. (szefárd)		8.45		8.45
Lauder iskola (Budakeszi út 48.)	18.00		18.00	
Pesterzsébet (Zamárdi u. 7.)	18.00		18.00	
Vidéken				
Vác (Oberlander Endre tér 1.)	18.00		18.00	
Kecskemét (Nagykőrösi út 5.)	18.00		18.00	
Székesfehérvár (Várkörút 19.)	18.10		18.10	
Győr (Kossuth L. u. 5.)	18.00		18.00	
Szeged (Gutenberg u. 20.)	18.00	9.00	18.00	9.00
Debrecen (Pásti u. 4.)	18.50	8.00	18.40	8.00
Nyíregyháza (Mártírok tere 6.)	18.50	8.00	18.40	8.00
Miskolc (Kazinczy u. 7.)	18.00	8.00	18.00	8.00
Pécs (Füred u. 1.)	18.30	10.30	18.30	10.30
Kiskunhalas (Petőfi u. 1.)	18.00		18.00	
Szombathely	18.30		18.30	
Kaposvár (Berzsenyi u. 14.)	18.00		18.00	
Nagykanizsa (Fő u. 6.)	18.00		18.00	
Keszthely (Kossuth L. u. 20.)	18.00		18.00	
Hódmezővásárhely (Szt. István tér 2.)	18.00		18.00	

NAPTÁR

Szeptember 4. péntek	Elul 15.	Gyertyagyújtás: 19.00
Szeptember 5. szombat	Elul 16.	Szombat kimenetele: 20.04
Szeptember 11. péntek	Elul 22.	Gyertyagyújtás: 18.46
Szeptember 12. szombat	Elul 23.	Szombat kimenetele: 19.49
Szeptember 13. vasárnap	Elul 24.	SZLICHOT

Hírek, események röviden

– **Templomjegyek árusítása.** A Dohány utcai körzet 2009. augusztus 31-én megkezdte az őszi ünnepekre szóló templomjegyek árusítását. A jegyeket munkanapokon 8.30-tól 12 óráig lehet megvásárolni a körzeti irodájában (Bp., Síp u. 12. I. em. 30.). Telefonon a 413-5500/146-os vagy 116-os melléken lehet érdeklődni.

Az újévre az ünnepi templomjegyek árusítása a **Hegedűs Gyula utcai körzetben** (XIII., Hegedűs Gyula u. 3. Kistemplom) 2009. augusztus 23. és szeptember 17. között történik, hétfőtől csütörtökig délelőtt 8 óráig 10 óráig, délután 17 óráig 20 óráig.

– **Szeretettel köszöntötték** Gál Györgyöt, a Desseffy utcai imaház mindenest 75. születésnapja alkalmából. Felhívták a Tórához. Az ünnepelt kiduson látta vendégül a megjelenteket és megköszönte a jókívánásokat.

– **Kohn Gábornak,** a Scheiber Sándor Gimnázium és Általános Iskola volt igazgatójának sírköve átadása 2009. szeptember 13-án, vasárnap 10.30-kor lesz a Kozma utcai temetőben (5 B parcella 3.26).

– **Névadás.** Belsőszékeségszékeségre került sor támmuz hó 25-én a DZSH székházában. Deutsch Róbert (Budapest) és Fehér Adrienné (Debrecen) elsőszülött kislánya a Lea nevet kapta. Lea az anyai nagymama (Kárpáti Sándorné) zsidó neve volt, aki ortodox családból származott. Életét a Tóra törvényeinek maradéktalan betartására, gyermekei, unokái Tóra

szerinti nevelésére áldozta. Az örömszüllők a nagyszüllők jóvoltából bőséges kiduson látták vendégül a meghívottakat. A DZSH jókívánásaiban többek között azon reményének is hangot adott, miszerint a szüllők olyan zsidó nevelésben részesítik gyermeküket, amelyet ők is kaptak szüllőiktől, nagyszüllőiktől. Ehhez kívánunk nagyon jó egészséget, sok-sok örömet, hosszú és boldog életet.

– **Mázál tov!** Giora Sharon – Sándor György főkántor (Indianapolis) ezúton értesíti barátait és ismerőseit, hogy kettős ünnepi esemény részese lesz. Most ünnepi szolgálatát 10 éves jubileumát, majd leánya, Anat esküvőjét. A Bét Él Cedek zsinagógában a szertartást Dennis Sasso, a templom rabbija és Landeszman György főrabbi (Toronto) vezeti, a kántori funkciót természetesen az örömapa végzi.

– **Szeretettel köszöntötték** Gál Györgyöt, a Desseffy utcai imaház mindenest 75. születésnapja alkalmából. Felhívták a Tórához. Az ünnepelt kiduson látta vendégül a megjelenteket és megköszönte a jókívánásokat.

– **Kohn Gábornak,** a Scheiber Sándor Gimnázium és Általános Iskola volt igazgatójának sírköve átadása 2009. szeptember 13-án, vasárnap 10.30-kor lesz a Kozma utcai temetőben (5 B parcella 3.26).

– **Névadás.** Belsőszékeségszékeségre került sor támmuz hó 25-én a DZSH székházában. Deutsch Róbert (Budapest) és Fehér Adrienné (Debrecen) elsőszülött kislánya a Lea nevet kapta. Lea az anyai nagymama (Kárpáti Sándorné) zsidó neve volt, aki ortodox családból származott. Életét a Tóra törvényeinek maradéktalan betartására, gyermekei, unokái Tóra

Halálozások

Mély fájdalommal tudatjuk mindazokkal, akik ismerték és szerették, hogy **dr. Bauer Pálné Müller Éva** élete 84. évében elhunyt. Temetésére a Kozma utcai temetőben került sor. Köszönjük a részvétnyilvánítást mindazoknak, akik kifejezték együttérzésüket. A család. (x)

ÚJ ÉLET

a Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetségének lapja

1075 Budapest, Síp u. 12.

Telefon/fax: 322-2829

E-mail: ujelet@bzsh.t-online.hu

Főszerkesztő:

Kardos Péter

Olvasószerkesztő:

Gábor Zsuzsa

Kiadótulajdonos:

Mazsihisz

Előfizetési díjak:

Belföldön: 1 évre 3120 Ft

Külföldre 5760 Ft/év

USA és Izrael: 6240 Ft/év

Az összeg valutában is befizethető az aktuális árfolyamon.

OTP bankszámlaszám:

11707024-22118480

OTP SWIFT kód:

(BIC) OTPVHUBH

IBAN:

HU66 1170 7024 2026 2095 0000 0000

Terjeszti a Magyar Posta Rt. Hírlap

Üzletág, előfizető a kiadónál.

Postacsek: 11707024-22118480

Terjesztéssel kapcsolatos reklamációk

intézése a 06-(80)-444-444-es ingyenes

zöldszámon.

Szedés: WolfPress Nyomdaipari Kft.

Nyomtatás:

VESSZPRÉMI NYOMDA ZRT.

ISSN 0133-1353

11. ZSIDÓ NYÁRI FESZTIVÁL

2009. augusztus 30 – szeptember 6.

DOHÁNY UTCAI ZSINAGÓGA
Szeferd varázs – Palya Bea estje
augusztus 30.
Dalok Jeruzsálemből – Timna Brauer és az Elías Meiri Ensemble
szeptember 2.
A Budapest Klezmer Band és a Judrom együttes koncertje
Vendég: Klein Judit
szeptember 3.
RUMBACH UTCAI ZSINAGÓGA
Kárász Szilvia és a Solti Kamarazenekar Händel-estje
augusztus 30.
Héber dallamok – Korcsolán Orsolya koncertje
szeptember 3.
GÖZSÖU UDVAR
Könyves kirakodóvásár és utcaszínház
augusztus 30. – szeptember 1.

SYMBOL BUDAPEST
Rande-Jew a Symbolban: Lakat&kulcs party
Sztárvendég a Vodku
szeptember 5.
Megakonzert – Király Linda, Viktor és Benjamin koncert
Ingyenes koncert - a toleráns együttélés jegyében
szeptember 6.
URÁNIA NEMZETI FILMSZÍNHÁZ
Örömeze – Horgas Eszter és a Class Jazz Band koncertje
augusztus 30.
Retro Dívák
Bódy Magdi, Rácz Kati és Falusi Mariann koncertje, közreműködik: Rátónyi Róbert és együttese
szeptember 2.
Compas Dance Company
Izraeli flamenco táncgyűjtés
szeptember 3.
A vágy muzsikál – Szalóki Ági Karády-estje
szeptember 5.

JEGYEK KAPHATÓK:
az **INTERTICKET** hálózatában, valamint az interneten: www.interticket.hu
INFORMÁCIÓ: Fesztivál jegyiroda, 1075 Budapest, Síp u. 12. Telefon: 413-5531 | Fax: 462-0478 | E-mail: zsikkg@viv.hu
A Földközi Nyári Fesztivál rendezője: Budapesti Zsidó Hitközség Tolerancia- és Kultúrális Központja. A szervezők a művészeti támogatás keretében működnek.

www.zsidonyarifesztival.hu

Lírai fohászok Zucker módra

Mitől lesz valaki jó kántor? A leviták zenei öröksége hogyan jelenik meg manapság a liturgikus énekekben? Az Örökkévaló modern kori

rülmények közt rögzített felvétellel hallgatni. Most minden sokkal dinamikusabbnak, erőteljesebbnek és kiegyenlítettettségnek hat. A lemez vál-

ban viszonylag ritkán hallható trióformában szólaltatják meg, amely az egyik legvidámabb darabja a lemeznek. Mindenkinek szívesen ajánlom, hogy reggelként ezzel a kiadvánnyal kezdje a napját, mert biztosan jó hangulata lesz tőle, s ha este fáradtan alvásra készülődne, akkor a lemezen megszólaló dalok megnyugvást adhatnak. Többször kipróbáltam, működik...

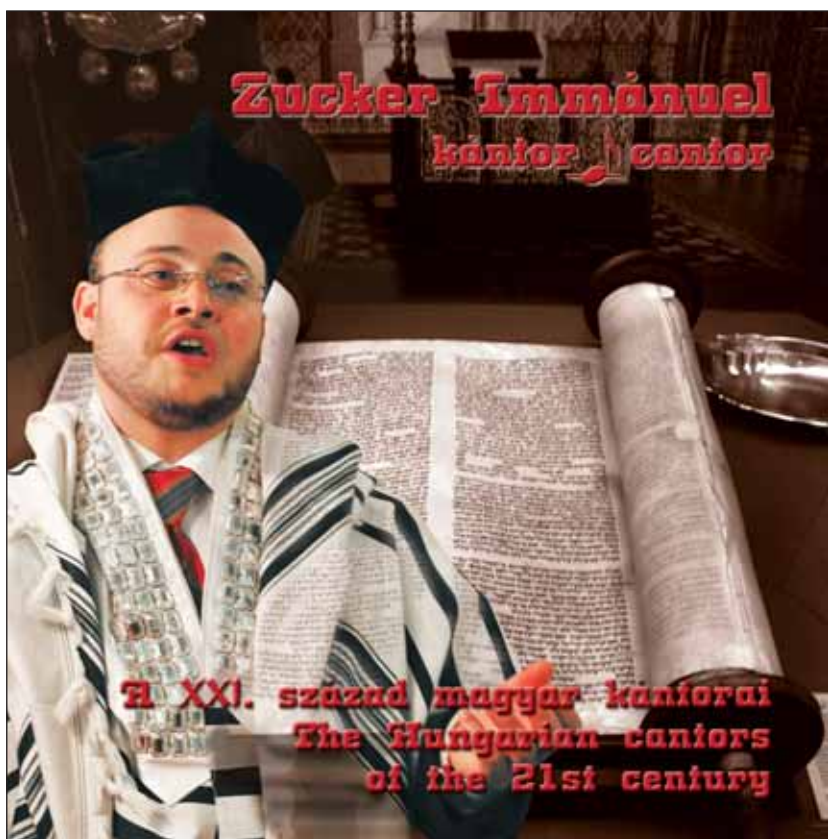
A kiadó további opusainál szívesen hallgatnék majd nagyobb ívű darabot, amelyben az egykori híres kántorokat megidézve szabad improvizációra is sor kerülne, hangszeres kíséret nélkül. Így még jobban érvényre juthatnak az adott énekes kvalitásai. Érdemes lenne az egykoron virágzó többszámú kántorénekeket is kiadni.

Reményeink szerint ez az új sorozat hozzájárulhat majd ahhoz is, hogy a gyakran még némán asszisztáló gyülekezetekből éneklő gyülekezetek váljanak.

A nem csak kísérő funkciót ellátó Neumark Zoltán zongorajátéka olyan biztos művészi és stílári alapot adott a lemezhez, amely kompakt hangzást eredményezett. Orgonával vagy akusztikus zongorával ez még jobban érvényesülne. A természetes hangzáskép és a dinamikai arányok kiegyenlítettége Németh Gábor hangmérnök munkáját dicséri.

Megítélésem szerint a lemez koronadarabja Joszele Rosenblatt: Jistabach c. imája, amelyet a legnagyobb kántorokra emlékeztető átszellemültséggel és koloratúrával szólaltat meg. Ezzel a lemezzel ünnepekre és hétköznapokra is beköltöznek otthonainkba Zucker „cukkerzisz” lírai fohásza. Várjuk a sorozat további kiadványait.

Babits Antal

profétái hogyan dalolnak napjainkban? Ilyen és ehhez hasonló kérdésekre kaphatunk válaszokat az egyik legtehetségesebb fiatal kántorunk, Zucker Immanuel új lemezét hallgatva.

Ritkán jelenik meg zsidó kántorlemez itthon. Most olyan zenei csemegét vehet kézbe az érdeklődő, mely bevallottan egy hosszú távú terv első darabja.

„A XXI. század magyar kántorai” c. sorozat a Gabbiano Print Nyomda és Kiadó Kft. gondozásában jelent meg, mely eddig is az igényes judaisztikai kiadványokról volt ismert. A kiadó remek érzékkel olyan kántort választott elsőként, aki egyike a legjobbaknak lírai hangvételű orgánájával és a Jóteremtőtől kapott tehetségével. Mindez fáradhatatlan szorgalommal és a tanítva tanulás módszerével párosul Zucker Immanuelnél, hiszen az ORZSE egyik legfiatalabb oktatójáról van szó, aki nemrégiben végzett a kántor szakon. Kármán György (zl.) professzor tanítványát üdvözölhetjük személyében, aki többek közt beavatót kapott Klein Ervintől és a világhírű cházántól, Joseph Malovanytól is, akinek az ajánlásával kezdődik a jól szerkesztett kétnyelvű ismertetőszöveg.

Igazi felfedezés volt az eddig csak élőben hallott ifjú kántort stúdiók-

tozatosan szerkesztett műsorában hallható imádság, zsoltár és tradicionális chászid dal is. Az első és az utolsó szám hazai szerzők műve: az egykori kiváló kántor Feleki Rezső, illetve az évtizedek óta meghatározó egyéniségű Lisznyai Mária orgonaművész alkotásairól van szó.

Szerencsésnek mondható, hogy két fiatal kollégáját is meghívta vendégként: Biczó Tamást és Jakal Zoltánt. Ennek köszönhetően a Löcho dajdi c. kompozíciót a kántorműfaj-

Keresse a hírlap árusoknál és az Inmedio. Relay boltokban!

PÓNEM magazin

225 Ft

Előfizetés:
Pónem, 1242 Bp., Pf: 294,
email: ponem@freemail.hu

SZENES IVÁN

Soha többé porajmoszt!

Az Országos Cigány Önkormányzat, mint minden évben, idén is megemlékezést tartott a cigány holokauszt évfordulóján. A zsidóság körében elterjedt holokauszt kifejezés cigány megfelelője a porajmosz, ami elnyeletést, megsemmisülést, füstté válást jelent cigány nyelven. Hatvanöt évvel ezelőtt, 1944. augusztus 2-án éjjel a náci pribékek Auschwitzban kiűrtették a „cigánylágert”, és ezen az egy éjszakán több mint ötezer szerencsétlen ember pusztult el származása miatt, a faji gyűlölködés következtében. Egyébként a holokauszt során közel félmillió cigány embert öltek meg a náci szisztematikusan a halálgyárak bugyraiban. A mostani megemlékezést egy füledt nyári délutánon tartották az Országos Cigány Önkormányzat székháza előtt, a Dohány utcában. Az emlékező beszédek elmondása után került sor a koszorúzásra. Több mint kétszáz szervezet helyezte el az emlékezés virágait a székház falán lévő emléktáblánál. Számos nagykövetség, állami szerv, a magyar parlamenti pártok és a kormány képviselői hajtottak fejet az emléktáblánál. A kormány részéről Herczog László és Varga Zoltán miniszterek, Gémesi Ferenc államtitkár, az MSZP részéről Kórozs Lajos ügyvivő, az Országgyűlés részéről Avarkeszi Dezső, az OCO részéről Kolompár Orbán koszorúztak. A Mazihsz elnöksége nevében dr. Egri Oszkár helyezte el a testvéri megemlékezés és kegyelet koszorúját.

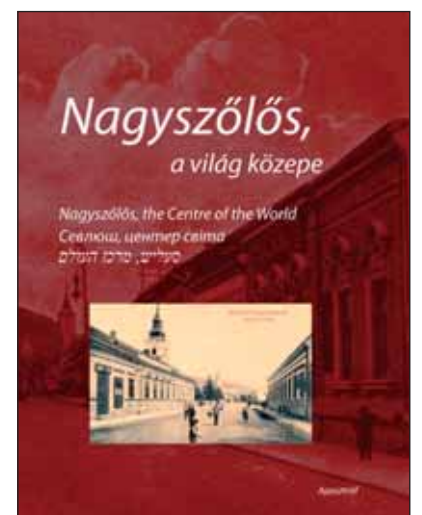
KÖNYVISMERTETŐ

Nagyszőlősiek, figyelem!

Nagyszőlős, a világ közepe címmel Nagy Milada szerkesztésében reprezentatív albumot jelentetett meg az Aposztróf Kiadó.

A mű, amely négy (!) nyelven: magyarul, angolul, héberül és ruszinul, korabeli dokumentumok, térképek, közel 100 fotó, képeslap-reprodukció beillesztésével ábrázolja a város történetét, történelmének néhány szegmensét, több szempontból is egyedülálló.

Különlegesség a látványon, a témán kívül még minden bizonnyal az a gondos válogatás, amelynek alapján emberközeli válik az a Nagyszőlős, amely bármelyik országhoz tartozott is éppen (Csehszlovákia 1921–39, Magyarország 1939–44, Szovjetunió 1945–91, Ukrajna 1991-től), mindig távol esett a fővárostól, s emiatt a jó és kevésbé jó dolgok kévsé érték el. A második világháború borzalmaival 1944 tavaszáig nem is érezhették. Ezt követően viszont először a nyilasok deportálták a város akkori lakosságának egyharmadát, majd a megmaradt, munkaké-

pes férfiakat málenkij robotra vitték az oroszok...

A kötetben megelevenednek a korabeli város mindennapjai (1920–30–40-es évek), a nemzetiségek közti kapcsolat és együttélés, a gyermekkor és a fiatalság esztendei olyan elszármazottak visszaemlékezéseiben, akik ma már a világ különböző országaiban élnek.

A valóban gyönyörű albumhoz először Paul Robert Magocsi professzor, a Ruszinok Világkongresszusának elnöke és dr. Fedinec Csilla történész, az MTA Etnikai-Nemzeti Kisebbségkutató Intézetnek tudományos munkatársa írt.

Könyvespolcának díszje lehet, ajándékozhatja is. Beszerezhető: www.bookline.hu (–15%, azaz 5890 Ft), Alexandra Könyvruházak (teljes áron, de online –15%), Fókusz boltihálózat (teljes áron, de online –15%), Könyvtárellátó (online, 6237 Ft), az Aposztróf Kiadónál a 1161 Bp., Rákóczi út 36. címen (5200 Ft, de nagyszőlősieknek, onnan elszármazottaknak 4160 Ft), valamint a Raj-üzletben, Wesselényi u. 13.

gáljuli